

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

VIII.
(2. HALVBIND)

1920.

Til Medlemmerne af

Historisk Samfund for Sorø Amt.

For Aaret 1921 vil der være at vælge tre Bestyrelsesmedlemmer. De afgaaende er Formanden, cand. mag. *L. F. la Cour*, Sorø, Partikulier *P. Arnskov*, Slagelse, og Redaktør *J. V. Christensen*, Ringsted, som alle er villige til at modtage Genvalg.

Historisk Samfunds Medlemmer anmodes om at udfylde nedenstaaende Stemmeseddel og indsende den (Tryksager i aaben Konvolut 10 Øre) til Sekretæren, Lektor *Gøtzsche*, Herlufsholm, Næstved, *inden Januar Maanedes Udgang*.

Sorø, 28. December 1920.

L. F. la Cour.

.....

Til Medlemmer af Bestyrelsen for Historisk Samfund for Sorø Amt stemmer jeg paa:

- 1.
- 2.
- 3.

AARBOG

FOR

HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT

VIII.

1920.

Redaktionsudvalget:

Akademifuldmægtig, cand. mag. *L. F. la Cour*, Sorø, Formand.

Lektor *P. Götzsche*, Herlufsholm.

Redaktør *J. V. Christensen*, Ringsted.

FRA SNESLEV I RINGSTED HERRED.

Af

J. V. Christensen.

Naar alt andet tier, taler Stenene. De gamle Dysser, der ligger Øst og Vest for Vejen, naar vi fra Ringstedssiden kører ind i Sneslev Sogn, er saadanne talende Stene, der fortæller om længst henfarne Dage. Dysserne er en Hilsen fra de første Mennesker paa disse Egne. Og at det har været Mennesker med Kræfter i, kan man slutte af de paa sin Vis storslaaede Minder — Kampesten-Sammensætningerne —, som de har efterladt sig. Dem har de rejst over deres Døde. Dysserne har ikke Pyramidens storslaaede Verdenshistorie om deres Tinder. De skjuler sig i den danske Kornmark, hvor Byggen har hvisket og Havren ringet om dem, mens Seklerne gik.

Men de bringer Bud fra vort Folks Morgengry. Og vi véd, at mange besynderlige Forestillinger har været knyttet til disse gamle Steder. Helt op til vor

Tid har der levet Tro paa, at disse Høje, Dysser eller Jættestuer har været Tilholdssted for Underjordiske.

Nu véd vi, at de i længst svundne Dage har været skiftende Slægtleds-Begravelsespladser, og at vi i deres Skød finder de haandgribelige Budskaber fra disse fjerne Slægter.

I Trap staar: „Paa en af Fredsgaardes Lodder ligger en fredlyst Gravhøj, Loddenhøj, med en dobbelt Jættestue, hvorfra et af Nationalmusæets største og bedste Fund hidrører. De to Kamre har tilsammen en Længde af 50 Fod, og Gangene er henved 27 Fod lange“. Man forstaar heraf, at det er en særdeles anseelig Høj. Det beror dog paa en Fejlskrivning eller Misforstaaelse, naar Gravgodset fremhæves som noget særlig betydningsfuldt. Jeg har — netop fordi Trap anvender saa stærke Ord — i Nationalmusæet foretaget et Eftersyn af det fremskaffede Materiale. Det er saare ubetydeligt. Det bestaar af to Stridsøxer af Sten, et Flintbor og enkelte simple Flintredskaber. Højen blev undersøgt i Maj Maaned 1884 af Dr. Henry Petersen og Kapt. A. P. Madsen. Der fandtes svedne Menneskeknogler, der fortæller om Tider, hvor Ligene af de Henfarne brændtes, og deres Levninger derefter stedtes til Hvile mellem de skjærmende Stene.

Loddenhøj skal have haft store Overliggere, der, efter hvad der fortælles, blev flækket ud i 50'erne, da Ringsted-Haslevvejen blev Amtsvej. Stenene sidder nu i Broen over Lilleaaen ved Brodal Mejeri.

Tæt ved Landevejen — nær Tvindelstrup Skel — skal der have været en lille Stendysse, der bar det

ejendommelige Navn „*Tvindelstrup Kirke*“. Den blev sløffet i 40'erne i forrige Hundrebaar.

Mange Oldsager er der forøvrigt ikke fundet i Sneslev Sogn. Et Fund som det, der i September 1911 blev gjort i Terslev, bragte Budskab om stor Velstand. Der blev fundet Sølvgenstande fra Vikingetiden til en samlet Vægt af 13 Pund. Men ogsaa dette Fund fortæller om denne Egn. Thi selvfølgelig har der været Velstand andre Steder end i Terslev.

Paa en Mark ved Susaaen skal der i et tidligere Slægtled være fundet en Guldring. En Overlevering herom lever i Folkemunde, men noget bestemt vides ikke. Paa L. C. Larsens Mark i Aastofte er der ved Pløjning fundet et Spydblade, der skænkedes til Karise Højskole.

Endelig er der i Baremose fundet et rundt Brystspænde af purt Guld. Husmand Hans Pedersen fandt det i 1845 under Hypning af Kartofler. Han indsendte det til Nationalmusæet, hvor det nu findes i Middelaldersamlingen. Han fik Guldværdien — 6 Rigsdaler — godtgjort.

Sneslev Sogn har Navn af en Landsby, der praktisk talt er forsvundet. Kirken knejser i ensom Højhed paa Sognets højeste Punkt. Den overfor liggende Bondegaard hører til Fredsgaarde By.

At der har været en gammel By paa det Sted, hvor Kirken ligger, er hævet over al Tvivl. Navneendelsen „*lev*“ fortæller det med al Tydelighed, og Forledet „*Sne*“ er et dansk Personnavn fra Oldtiden, hvilket svarer til, at Forledet i Navnene paa „*lev*“-Byerne i Reglen er et Oldtidsnavn.

Hvornaar Sneslev er gaaet til Grunde som Bondeby, skjuler sig i Historiens Mørke *). Men sikkert skal denne Forsvinden ses i Belysning af Herregaards-historien.

I Sorø Amt er i Løbet af en overskuelig historisk Tid ca. 25 større eller mindre Landsbyer helt eller delvist blevet opslugt af Herregaarde.

Og et Led i Sneslevs Historie peger mod en beslægtet Udvikling.

Sognets eneste Herregaard i Nutiden er *Eskildstrup*. Denne Herregaards Navn fortæller Gaardens første Historie. Den har været Landsby. Den er som Landsby antagelig opstaaet i den sidste hedenske eller første kristne Tid, da Vikingetogene fortæller om en vældig Væxt i Folketallet. Eskildstrups første Navn har utvivlsomt været *Asgilstorp*. Endnu saa sent som i Aaret 1505, da der lagdes Ligsten over Herluf Skaves Grav i Ringsted Kirke, anvendes dette Navn. Og paa den Tid var Gaarden til.

Muligvis har den stærkt krigerske, militære Tid under Valdemarerne givet en af Eskildstrup Bymænd en saa fremragende Stilling, at han har kunnet svinge sig op til Herremand. Derom ved vi intet bestemt. Den første Gang den nævnes som Herregaard er i 1328 — altsaa for ca. 600 Aar siden —; da ejedes den af en Mand, der hed Olaus Nielsen. —

Derefter tilhører Gaarden i næsten 200 Aar den samme Slægt. Og denne Slægt hed *Skave*.

De „sad paa Gaarden“, som det hedder, fra Tiden

---

*) Da man for en Aarrække siden gravede omkring Sneslev Kirke, fandt man gamle Stensætninger under Jordsmonnet, udelukkende Kampesten.

omkring Aar 1400 (Dronning Margrethes Tid). Den første hed *Jens*, og den næste hed *Niels Jensen*. Og Niels Jensen Skave havde en Søn, der blev Bisp — vistnok den eneste Bisp, der er udgaaet fra Sneslev Sogn.

Bispeemnet hed *Niels* ligesom Faderen. Han har formodentlig haft en ældre Broder. Derfor skulde han — som saa mange af den sidste katolske Tids Adelige — gaa den gejstlige Vej.

Han blev ikke Munk, men Kannik. Det vil sige, at han ikke aflagde Munkeløfte. Som Følge deraf kunde han bevare Selveje. Først var han Kannik i Roskilde, og siden blev han Provst i Roskilde. Da han gjorde Kongen (Kong Hans) forskellige Tjenester, sørgede Kongen for Gentjeneste ved at faa ham valgt til Biskop i Roskilde — et fedt Embede. (Endnu hedder det i Folkemunde, at den sidste katolske Biskop i Roskilde har ejet Fredsgaarde).

Forøvrigt var han en stridig Herre, der endog en Tid laa i Tvistemaal med Kongen om Roskilde Bispestols gamle Rettigheder over Rigets ny Hovedstad, København. Men dette hører strengt taget ikke vor Historie til.

Det var i den gamle danske Adels Glanstid. Grevefejden, der bl. a. ogsaa var en social Rejsning af de undertrykte Bønder, var endt med Bøndernes Nederlag, og Herremændene indrettede sig, som de Herremænd de var.

Sognets Herremænd her hed altsaa Skave. Skavernes Fornavne er skiftevis *Niels*, *Herluf* og *Mourids*. Flere af dem skriver sig „til Eskildstrup“, hvilket vel viser, at de har boet derude paa Gaarden. Den sidste *Mourids* Skave døde 1532; hans Hustru, Eline, sad

Enke i 27 Aar og styrede Godset til op i sin høje Alder. Hun døde 1559, og der findes i Sneslev Kirke en prægtig Sten over dem begge med Billeder i Legemsstørrelse — Vidnesbyrd om, at det var en velstillet og anset Slægt, der boede ude paa Eskildstrup.

Men iøvrigt havde de Ærinde viden om.

Den sidste af Slægten hed *Herluf Skave*; han levede paa Frederik IIs Tid, og da han havde mange Penge, mens Fr. II paa Grund af sine flotte Vaner, sin Lyst til at bygge og holde Fester samt føre Krig, tit var i Forlegenhed for Penge, laante Herluf Skave Kongen store Beløb. Han blev brugt i vigtige politiske og militære Sendelser, bl. a. til Norge, hvor han fik sat Skik paa Lejetropperne og jog Svenskerne ud af det Nordenfjeldske. Da han kom tilbage fra Norge, blev han Landsdommer i Sjælland (1568), og 1575 fik han Fredsgaarde frit som Len; det vil sige, at han oppebar Indtægterne af det paagældende Omraade som en Del af sin Landsdommerløn. At han til det sidste har staaet Kongen nær, ses deraf, at han var Fadder for den lille Christian IV i 1577. 6 Aar efter døde han.

Vi ved ikke, om det er en Tilfældighed, eller om det hænger sammen med hans politiske Stilling og Ejerforhold til Eskildstrup, at der den 4de Maj 1556 holdtes en stor militær Mønstring — Revy vilde vi kalde det nu — nær Sneslev Kirke.

Paa Philippi Jacobi Dag 1556 skal „alle, som er pligtige at holde Rustning“, forsaavidt de bor paa Sjælland, Lolland, Falster og Møn give Møde ved *Sneslev øde Kirke*.

Dette Udtryk fortjener en Forklaring. Sneslev Kirke var ved Reformationen dømt til Nedrivning. Det er en gammel Middelalderkirke — bygget omtrent samtidig med St. Bendt i Ringsted — opført delvis af Kalksten, antagelig fra Faxe Kalkbrud. Mulig er det den Interesse, som Herrerne til Eskildstrup har udvist for Kirken, der har reddet den, saa den senere i Aarhundredet bliver fra en øde Kirke til en Kirke, i hvilken Ordet atter lyder.

Hin Foraarsdag i 1556 har der da rørt sig et broget Liv deroppe paa Kirkebakken. Riddere og Svende har stævnet did fra alle Dele af den østlige Øgruppe. Det har raslet af Harnisker og blinket af Sværd og Hellebarder; Byens Folk — og vel ogsaa Kræmmere og Forhandlere af Øl og Mad — er strømmet til for at se paa det prægtige Skue og beundre de „vær-agtige“ Karle, der skulde skærme Landet. Mønstringsherrerne var de fremragende Mænd Byrge Trolle og Peder Oxe — den store Herre til Gisselfeld, en af Danmarks dristigste Politikere og snarraadigste Stormænd. Tro mig, at menige Almue har maattet neje sig dybt for de store Herrer!

Eskildstrup har sikkert paa den Tid været en anseelig Gaard.

Men en anden af Sognets nuværende Byer nævnes ogsaa hyppigt paa den Tid — det er *Fredsgaarde*. Fredsgaarde er nu og har i flere Hundrede Aar været Navnet paa en By eller rettere nogle Gaarde. Byen har ligget ude paa en Højning i et Omraade, hvor Vandet tidligere har staaet over Engdraget. Sandsynligheden taler for, at der her en Gang har ligget *en Storgaard*. I en af Gaardene vises endnu gammelt

solidt Murværk i en Kælder, der har været 30 Fod lang og 17 Fod bred. Brande har ogsaa hjemsøgt Omraadet. Ved Gravninger i en Afstand af ca. 40 Alen fra Kælderen har man fundet et dobbelt Brandlag.

Fredsgaarde har ogsaa givet en af de ældre administrative Enheder, der gik forud for Amtsinddelingen, Navn. Før Amtsinddelingen var Landet administrativt delt i Len, og disse atter i *Hovedlen* og *mindre Len*. Hovedlen var for Midtsjællands Vedkommende bl. a. Ringsted Kloster og Skjoldnæs. Men Fredsgaarde hørte til de saakaldte *mindre Len*. Afgiften var i 1559: 48 Mark, 11 Tdr. Rug og 11 Tdr. Byg, medens f. Eks. Ringsted Klosters Afgift omtrent ved samme Tid var: 288 Mark, 687 Tdr. Rug, 2307 Tdr. Byg, 813 Tdr. Havre og 20 Tdr. Smør. Det viser Forskellen paa Kong Salomon og Jørgen Hattemager.

I Sammenligning hermed synes den militære Pligt, der hvilede paa Fredsgaarde Len, at have været en Del større. Da Frederik II saaledes i 1555 udstedte Befaling til Lensmændene om at udruste Karle med Harnisk og Værge, fordi han agtede at sende Orlogsskibe i Søen („for at holde Strømmene rene“) maatte Fredsgaarde Len stille 2 saadanne Karle, medens Skjoldnæs stillede 4, Ringsted Kloster 8 og Sorø Kloster 16.

Men det er sandsynligt, alene af Navnet, at der har ligget en Gaard: *Fredsgaard*, at denne er opstaaet paa en Tid, da Sneslev gamle By af en eller anden Grund er gaaet øde (Pest eller Krig). Paa Skjoldfrisen i Ringsted Kirke findes Navnet „Fru Giise til Fredsgaarde“, uden at man ved nærmere om hende.

Denne Fredsgaard er muligvis gaaet til Grunde ved Brand — man har, som nævnt, paa Fredsgaardes Omraade fundet forkullede Trærester —, og derefter er Jorden atter blevet Bondejord.

Den 23. August 1584 anvendes i en Kancelliskrivelse Udtrykket: *Fire Gaarde kaldede Fridtz-gaarde*, hvilket altsaa tilfulde fastslaar, at den samme Gaarddeling som eksisterer den Dag i Dag har været til for 336 Aar siden.

Men tilbage til Eskildstrup og dets Herrer:

Den rige Herluf Skave døde som sagt 1583, mæt af Dage og mærket af Sorg. Fem Børn havde han haft, tre Sønner og to Døtre, men alle hans Sønner døde før han, og med ham *gik det gamle Ættenavn i Graven*. Ligstenen over ham findes i Sneslev Kirke. En af hans to Døtre hed Birgitte, og hun har været gift med en Herremand af Slægten Krabbe. Navnet paa denne Herremand er paa ejendommelig haandgribelig Maade blevet bevaret. I 1892 fandt man hos en Gørtler i København to smukke Malmstager, der blev købt af Nationalmusæet. De bærer Navnene: Niels Krabbe og Birgitte Skave.

I dette Ægteskab var der en Datter *Margrethe Krabbe*, som vistnok har bragt sin Mand, *Ditlev Holck*, Gaarden Eskildstrup i Medgift.

Hermed staar vi ved et Navn, som interesserede Folk i Sognet kender. I 1895 fandt man nemlig i Kælderen under Sakristiet en sort Marmor-Ligsten over Ditlev Holck og hans to Hustruer.

Den Omstændighed, at Ditlev Holck er blevet stedet til Hvile i Sneslev Kirke, turde tyde paa, at han har følt sig knyttet til Gaarden og Eggen.

I sine yngre Aar har han dog ikke haft megen Tid til at opholde sig paa Eskildstrup. Han var nemlig lige saa meget paa Farten, som enhver Nutids-Tillidsmand i offentlige Anliggender er.

Han brugtes baade i politiske og militære Sendelser. Under Kalmarkrigen (1611—13) var han saaledes en Slags dansk Militærattaché i de nordtyske Stæder, hvor Danmark samlede tyske Lejetropper til Krigen mod Svenskerne.

Da han blev ældre, kastede han sig over Studiet af religiøse og historiske Spørgsmaal — udgav endogsaa religiøse Bøger i Trykken.

Et paa sin Vis ejendommeligt Liv har da udfoldet sig paa Eskildstrup i de første Aar af 1600-Tallet. Den gamle Birgitte Skave levede endnu, og hos hende opholdt sig Ditlev Holcks lille Søn, *Henrik*, medens Faderen var ude i Rigets Tjeneste.

Han var en ualmindelig vaagen Dreng, der ved Siden af livlig Færden i Omegnen læste meget. Der fortælles saaledes (Biogrf. Lex.), at „hans meste Leg var af Holger Danskes Krønike og Kæmpeviserne“.

Derigennem indsugede han Tidens Lyst til krigerisk Daad. Først maatte han gaa en ung Adelsmands den Gang saa almindelige Vej — over en af de lærde Skoler (for hans Vedkommende Herlufsholm) til Universiteterne i Tyskland og Frankrig (Strassburg, Heidelberg og Sedan, hvor der paa den Tid var et reformert Akademi, og Paris). I Paris tog hans Studier den Retning, der blev bestemmende for hele hans Livsførelse. Han søgte sig den fuldkomneste Uddannelse i militær Henseende. Og 1620 kom den nu 21-aarige Yngling tilbage til Danmark.

Paa den Tid rasede sin Tids Verdenskrig — Tredivaarskrigen fra 1618—48 —; men Ditlev Holck, der havde set nok til Krig paa nært Hold og nu var en Mand paa 64 Aar, ønskede ikke, at Sønnen skulde gaa Krigervejen.

Først fik de Gamle ung Henrik anbragt i det danske Kancelli (Regeringskontorerne); men det tiltalte ham ikke. Der var for megen Tid til Lediggang, og snart genlød København af Fortællinger om hans Sviregilder og Udskejelser.

Saa søgte man at faa ham godt gift med en Adelsmandsdatter fra Fyn (Hilleborg Krafse); men den første Nat paa Egholm, hvor hans Brud boede, havde han en mærkelig Drøm. Han drog af Gaarde med et blottet Sværd i Stedet for en Brud.

Drømmen gik i Opfyldelse. Fra 1622 er han Manden med det blottede Sværd. Verdenskrigen trak al Evropas Ungdom til sig. Paa begge Sider udfoldedes der en eventyrlig Tapperhed. Henrik Holck — Drengen fra Eskildstrup — tumlede sig i disse Kampe fra Slag til Slag, blev taget til Fange af *Wallensteins* Kroater og maatte løskøbe sig for 4000 Thaler, blev sat i Spidsen for et dansk Hjelpekorps ved Stralsund, der belejredes af Wallenstein, men fik dog Tid til midt under Krigen at rejse hjem til Danmark og holde Bryllup. Borgerne i Stralsund forærede ham en Sølvpokal med 100 Gylden.

Men Henrik Holck var ikke bestandig i sine Sympatier.

Der var paa den Tid i Evropa en Feltherre, som øvede en dragende Indflydelse paa alle krigslystne Eventyrere, Pak og hæderlige Folk. Det var netop den *Wallenstein*, hvis Fange Holck havde været.

Og 1630 gik Holck — Protestanten fra Sneslev Sogn — i Kejsereus katolske Tjeneste. Krigen var efterhaanden blevet stedse mere politisk. Der kæmpedes om Besiddelser, ikke om Anskuelser. Han gør nu denne Del af Tredivaarskrigens forfærdelige Felttog med, er med ved Magdeburgs Erobring, en af sin Tids rædselsfuldeste Begivenheder, og staar i Slaget ved Lützen overfor Gustav Adolf.

Han hørte nu til Wallensteins fortrøligste Omgangskreds og fik store Godser i Bøhmen, der dog aldrig kom fast i hans Eje. Han udnævntes til Feltmarskal og tysk Rigs greve.

Men 1633 indhentede Døden den rastløse Eventyrer. Han bukkede under for Pesten i det tyske Landskab Voigtland, 34 Aar gl.

Hans Hustru, der havde ventet ham i 6 Aar, fik kun hans Lig tilbage. Det bisattes med stor Højtidelighed i Frue Kirke og begravedes i Herrested Kirke paa Fyn.

Saaledes endte den lille Dreng, der har leget paa Markerne ved Sneslev. Han saa Livets højeste Udfoldelse og al Krigens umaalelige Rædsel. Det lykkelige Hjemliv lærte han aldrig at kende. Hans gamle Fader boede hos sin Søns unge Hustru de sidste Aar paa Ravnholt. Og Faderen døde samme Aar som Sønnen (1633).

Gaarden og Godset Eskildstrup tilfaldt derefter en Oberst *Thott*, og Gaarden synes at have været i denne Slægts Eje i ca. halvandet Hundrede Aar. Den sidste Ejer af Slægten Thott hed Ove T. Han arvede den med 44 Tdr. Htk., 18 Gaarde og 13 Huse, og det hele vurderes kun til 8000 Rigsdaler — saa langt var Priserne nede i Tiden omkring 1730—40.

Nu kom Eskildstrup i Handelen. I Løbet af mindre end en Snese Aar skifter den Ejer 4 Gange.

Saa købes den 1760 af en Mand, der vil gøre *et Arbejde* paa Gaard og Gods, Forvalter *Jens Astrup*, der til det hidtidige Omraade føjer Fredsgaarde By, fire Gaarde, der paa den Tid hørte til Gisselfeld; Prisen for Byens fire Gaarde er 80 Rigsdaler pr. Td. Hartkorn (23 Tdr.) eller ialt *1840 Rigsdaler for hele Fredsgaarde By*.

Jens Astrup skabte en exemplarisk Herregaard med Bøndergods af den forhutlede og forhandlede Gaard, og han høstede Lønnen, idet han 30 Aar efter — nemlig den 11. December 1790 — solgte Hovedgaarden Eskildstrup med tilhørende Bøndergods, Kirke, Heste- og Vejrmølle, af Htk. fri Hovedgaards Taxt 43 Tdr., Skovskyld 5 Tdr., Kirketiende 18 Tdr., Mølleskyld 8 Tdr., Bøndergaards-Hartkorn 273 Tdr. for 57,000 Rigsdaler, hvilket svarer til 170 Rigsdaler pr. Td. Hartkorn, altsaa mere end det dobbelte af, hvad han selv havde givet, men alligevel en mærkelig lav Pris. Køberen var Friederich Henrich v. *Barner*. Og dermed gaar Godset over i den Barnerske Slægts Eje, hvor det siden har været. Mest kendt er den sidste, endnu levende Kmh. *Barner*, der en Tid var Præsident i Agrarforeningen og gentagne Gange var Højrekandidat i Ringstedkredsen. Kmh. Barner er stærkt religiøst interesseret og har ofte optraadt som Taler for Indre Mission.

Om Eskildstrup fortælles, at Gaarden tidligere har været omgivet af Fiskedamme, hvis Spor dog er udslittede. Paa Marken lige udenfor Hovedbygningen

ligger der en stor flad Sten, der hviler paa 3 andre Stene. Stenen bærer, fortælles der i en Skildring fra forrige Hundredaar, tydelige Mærker af Forsøg paa Flækning; men denne maatte opgives, da der hver Nat, mens Arbejdet stod paa *døde 20 af Gaardens Kvæghoveder*. Den Sten har altsaa efter Folketraditionen haft Tilknytning til de Underjordiske, hvem man ikke ustraffet krænkede i gamle Dage. Nu har de tabt deres Indflydelse. Men endnu saa sent som i „den gamle Hofjægermesters“ Tid (Faderen til Kmh. Barner) havde de dog nogen Magt. For da man — fortæller Jens Madsen, Fredsgaarde, med et Smil — en Gang igen begyndte at sætte Flækkekilere i Stenen, blev Hofjægermesterens bedste Hoppe lam, og den kom sig først, da man holdt inde med Arbejdet.

Stenen undgik dog ikke sin Skæbne til sidst. I Aaret 1900 — mener man det var — tændte man St. Hans Baal paa den gamle Sten; den blev ved Baalets Varme stærkt ophedet. Om Natten blev det Regnvejr, og næste Morgen var Stenen flækket. Saa-dan ligger den endnu.

Gaardens gamle Bindingsværks Hovedbygning nedbrændte 1847.

Der er noget ejendommeligt ved Sneslev Sogns Bynavne. Det er Endelserne „tofte“ (Byerne Aastofte [Horsetofte] og Almstofte). *Toften* betegner i den gamle Landsby-Geografi de inderste Jordstykker ved en By: *Toften, Vænget*, sjældnere *Løkken*. Men Ordet kan øjensynlig ogsaa betyde noget andet. Tænker man sig Sognets Bebyggelse begyndt med Sneslev, ligger

de to Byer jo ud mod Bebyggelsesomraadets Grænser. Foruden de to Byer i Sneslev Sogn er der i Ringsted Herred kun to Byer, hvis Navn ender saaledes: Levetofte i Førslev Sogn og Børstofte i Kværkeby Sogn. Ved Gyrstinge Søs Nordside ligger Søtofte.

Et og andet kunde tyde paa, at de to Byer i deres Oprindelse er Enegaarde, eller at der i hvert Fald i den første Riddertid har været ret anseelige Gaarde i begge Byer.

Paa Christoffer II's ulykkelige Tid nævnes der (1320) en *Hastanus af Almstofte*. Og paa Kong Olufs Tid nævnes (1380) en anseet Frue, Gertrud Grubbe af *Aastofte* eller *Horsetofte*. For Aastoftes Vedkommende synes den større Gaard at have existeret endnu 200 Aar efter det først nævnte Tidspunkt. I en gammel Fortegnelse over Ligstene i St. Bendts Kirke i Ringsted nævnes nemlig Stenen over *Tets Rosengaard*, „som døde i Aastofte Søndagen efter Kyndelmisse Dag Aar 1583“. Rosengaarderne er en Adelslægt, som har spillet en Rolle her i Landet — og her paa Egnen — i 1400- og 1500-Aarene.

Den ældste, vi kender, hed Tets R. af Kværkeby (hans Slægt har sikkert givet Rosengaarden i Kværkeby dens Navn); han var Kansler hos Christian I, andre Rosengaarder har ejet Taagerød og Herlufstrup (nu Juellund). Slægten uddøde 1593.

Almstoffes Navn haves der ingen Forklaring paa. Derimod findes der i en Fortegnelse af 1682 anvendt Betegnelsen *Almistofte* Vandmølle. Der findes ikke mere Mølle i Almstofte, men i ældre Tid var der maaske endda to Møller. I 1590 klagede Oluf Daa til Ravnstrup over, at der paaførtes ham Trætte ang.

Almstofte Mølle, som han med mere Gods har i Pant af Kronen. Stridens Forløb kendes ikke. Almstofte *Vandmølle* ejedes 1682 af Sørup og beboedes af *Niels Pedersen Møller*. Hvornaar Møllen er nedlagt, ved vi ikke. Ved Vejen mellem Almstofte og Hjelm-søllille findes et Markstykke, der betegnes *Mølleholm*, en Gaard i Almstofte kaldes endnu *Møllegaard*, og i Aaen er der nær dette Sted fundet Træværk, der maaske har Tilknytning til den gamle Mølle.

Muligvis er Almstofte lig med det Altartofte, som Biskop Peder Sunesøn købte for 48 Mark Sølv, som han havde laant af den store Absalon, et Laan, som Absalon eftergiver i sit Testamente af 1201 (efter Hans Olrik: Absalon).

Aastofte eller Aarstofte eller Horsetofte er som Navn betragtet lige saa usikkert af Oprindelse som Almstofte. Det kan have sin Udgang fra Aas (Højning i Jordsmonnet) eller fra Aaerne Lilleaaen og Susaaen, der forenes her, og det kan endelig have sin Oprindelse fra *Hors*, der igen enten kan have sin Udgang fra Hest eller fra det olddanske Mandsnavn *Hors* (Hengest og Hors, to Vikingehøvdinge hos Saxo). Det sidste synes mig det mest sandsynlige; men det andet kan være lige saa rigtigt. Forøvrigt er der det mærkelige, at en Aas i Fredsgaarde gamle Bymarks ene Vang (Kirkemarken) i Markbogen af 1682 nævnes *Hossetoft*; den var delt i tre Stykker: Store Hossetoft, Lille Hossetoft og Hossetoftbæk. Navnene er stavet som her angivet, og saaledes udtales Navnet den Dag i Dag ofte i almindelig Tale.

Traps Beskrivelse af Danmark nævner, at der ved Hjelm-sømagle skal have været en Ruin fra Middel-

alderen, og at der dér skal være fundet Munkesten. Om denne Middelaldergaard foreligger der endnu mindre end om de tilsvarende Gaarde i Almstoft og Aastoft for ikke at tale om Fredsgaarde. Der er end ikke bevaret Navnet paa nogen, der har været knyttet dertil.

Hjelmsømagles Navn kan der heller ikke gives nogen fuldt paalidelig Forklaring paa. Mellem to Navnebrødre af Byer — Hjelmsømagle og Hjelmsø-lille — er der et lavt Terræn, hvis Undergrund efter hvad stedkendte Folk fortæller, kunde tyde paa gammel Søbund. Højden over Havfladen sænker sig her til 13 Meter, ved Brodal er den 18 Meter, ved Tvin-delstrupvejen 53 Meter, straks paa den anden Side Aaen hæver Terrænet sig (ved Vejen fra Hjelmsø-lille til Tybjerg) til 40 Meter.

Men Endelsen er usikker. Navneendelsen „sø“ kan være en Omdannelse af den i Landsby-Navnene almindelige Endelse „løse“, der vel paa denne Egn forekommer sparsomt, men dog foruden i Benløse og Farringløse skjuler sig i Navne som Spragelse, Tyvelse, Bavelse etc., der alle ligger Vestpaa i det sydlige Midtsjælland. I en kgl. Befaling af 11. August 1575 hedder Byen „*Hjelmsø* i Ringsted Herred“ uden den forklarende Endelse.

Foreløbig maa vi opgive Tydningen, men tilfældigt er Navnet næppe — her saa lidt som i vore andre Landsby- og Agernavne. De Gamle gik omhyggeligt og planmæssigt til Værks. Det tyder alting paa.

Endelig er i Sognet *Barelose*, et Navn, som forekommer flere Steder og betyder den træløse Mose.

Efter nu at have gennemvandret Landsbyerne vil

vi prøve, om vi kan finde noget at meddele om den almindelige Befolkning.

Det har sine Vanskeligheder. Bondestanden i gammel Tid er en navnløs Stand. Kun faa ragede op, og selv om der til alle Tider er gaaet en Strøm — stærkere eller svagere — af Mænd, der født i Landsbyen har arbejdet sig frem til Stillinger i andre Samfundslag, saa faar man heller ikke derigennem mange Bidrag til Skildring af Bondebyens Historie.

Men Landsbyen selv, dens Navn, dens Marker, dens Form og Beliggenhed fortæller alligevel Historie for den, der vil lytte.

Landsbyens *Form* er for dette Sogns Vedkommende udvisket i alle Byerne paa en nær. Sneslev er forsvundet, og Eskildstrup er gaaet op i Herregaard. Fredsgaarde delvis udflyttet.

De gamle Landsbyer var ellers alle byggede efter bestemte Planer; de kunde betegnes enten som *Langbyer* eller *Rundbyer* eller *Terrænbyer*. De to første Betegnelser angiver tydeligt nok Bebyggelsens Form. Terrænbyens Form er bestemt af det omgivende Terræn. Fredsgaarde har i sin Landsbytid afgivet et typisk Exempel paa Terrænby. Mosedraget rundt om Højningen, hvorpaa først Gaarden og siden Byen blev bygget, har tvunget Gaardene tæt sammen.

Gaardene har ligget saa tæt op til hinanden, at flere af dem har haft fælles Udlænge med Nabogaarden og dertil kommer, at der i flere Tilfælde har været to Familier paa hver Gaard, som da i saadanne Tilfælde var delt ved en Tværlænge fra Hjørne til Hjørne.

Denne Boform er ret almindelig paa Sjælland, særlig i Byer, der var stærkt sammenbyggede.

Paa Fortegnelsen over Bymændene i Fredsgaarde By 1682 ser man, at der har været 7 Bønder, men kun 4 Gaarde, d. v. s., at de tre Gaarde har været Dobbeltgaarde.

Mundtlig Overlevering fortæller, at man kunde spadsere hele Fredsgaarde By igennem uden at komme udenfor Gaardene. Man har da haft det selskabeligt og lunt med hinanden. Og man har været nødt til at forliges; kunde man ikke det, lavede man et værre Helvede for hinanden.

Husmandsbrug, der har spillet en saa stor Rolle for vort Lands sociale Udvikling, kendte man kun til i begrænset Tal i det gamle Landsbyfællesskabs Tid. Vi ved dog tilfældigvis, at der i 1603 var 2 Huse i Fredsgaarde.

Hjelmsømagle er en udpræget Langby, der den Dag i Dag delvis har beholdt sin for Langbyen typiske Form — en dobbelt Bebyggelse, paa begge Sider af en Vej. Af Byens oprindelig 15 Gaarde ligger dog nu kun de 7 i Byen; de øvrige er udflyttede.

Vi skal give den fuldstændige Fortegnelse over Bymændene fra Sneslev Sogn paa et bestemt Tidspunkt, nemlig ved Slutningen af 1600-Aarene.

Efter den skaanske Krig krævedes der mange Penge til Statskassen, og der foretoges derfor en almindelig Bonitering af Jorden over hele Danmark. Det kan sikkert interessere de nuværende Brugere af Sneslev Sogns Jorder at erfare lidt om den gamle Hartkornsansættelse (fra 1682—90) og se Navnene paa de Mænd, der da kørte Ploven paa disse Agre:

Hjelmsømagle.

	<i>Bruger</i>	<i>Hartkorn</i>			
		Td.	Sk.	Fd.	Alb.
1)	Rasmus Jensen	8	5	3	2
2)	Morten Jensen	9	2	3	0
3)	Anders Jensen	4	3	1	2
4)	Anders Andersen	8	4	0	1
5)	Niels Pedersen	4	5	0	1
6)	Ole Andersen	8	4	2	0
7)	Hans Nielsen	9	2	2	0
8)	Peder Nielsen	8	2	2	2
9)	(Jeppe Jensen Skouf)	8	0	3	1
10)	Niels Madsen	4	2	1	1
11)	(Hans Pedersen)	4	4	0	0
12)	Søren Mogensen	4	3	0	2
13)	Jens Jensen	5	2	0	2
14)	Villum Andersen	8	6	2	1
15)	Niels Jørgensen	8	0	1	1

(Saa vidt jeg har kunnet faa oplyst — men sikkert er det ikke — er Gaard Nr. 6 nuv. Fr. Sørensens, Nr. 7 tidl. H. P. Olsens (nu Carl Larsens), Nr. 10 N. Fr. Nielsens, Nr. 11 Vald. Jensens (1919).

Almstofte.

16)	Niels Rasmussen	7	2	3	0
17)	Hans Sørensens	7	2	0	1
18)	Niels Hansen	7	4	0	1
19)	Hans Nielsen	7	0	0	0
20)	Peder Sørensens	7	5	3	1
21)	Peder Bendsen	7	6	1	0

Fredsgaarde.

22) Peder Larsen	11	5	2	0
23) Christoffer Mikkelsen og Laurids Larsen	11	5	3	0
24) Peder Mogensen og Peder Rasmussen	12	2	1	0
25) Hans Jensen og Rasmus Jensen	11	3	2	1

Horstofte.

26) Christen Andersen	9	6	0	1
27) Poul Christensen	9	2	0	0
28) Poul Jensen	9	2	2	2

Endvidere i Sognet:

Tvindestrup Mølle

29) Christen Hansen Møller	7	6	0	2
----------------------------	---	---	---	---

30) <i>Eskildstrup Hovedgaard</i>	40	3	2	1
Andet Tilliggende	8	0	0	0

En Græsvandmølle, gammel, forfalden

En Vejrmølle, noget forfalden

31) Almstofte Vandmølle (Niels Pedersen Møller)				
--	--	--	--	--

Det mest ejendommelige for den Tids Landboforhold er det jo, at ikke en af disse Brugere er Selvejere. Gaardene har vidt forskellige Ejere; Bruggerne er kun Fæstere. Gaardene 1)—5) ejes af Just Skouf (Schou?), Brygger i København, 6) og 7) af Universitetet, 8) af Roskilde Bispestol, 9) af Professor Jeppe Jensen Skouf (Schou?) i Roskilde; det tilføjes, at denne Gaard er *øde* og Jorden ej i Brug, 10) og

11) ejes af Eskildstrup; Nr. 11 er ligeledes *øde*, 12) ejes af Sneslev Kirke, 13) af Sørup, 14) af Mester Jacob, Klokker i Sore, 15) af Mons. Morten, Sognepræst i Korsør, Just Skouf og Enken efter Hr. Kield i Kongsted. Det siger sig selv, at det mærkelige Sameje, der her er Tale om, skyldes Arv. Oprindelsen til Ejeforholdet synes at gaa tilbage til en Professor i Sorø, idet *Mons. Morten* i Korsør er en velagtet Præstemand, Morten Christensen Herløv, der var gift med en Datter af Prof. Weitzius i Sorø, medens Enken efter Hr. Kjeld — Kjeld Andersen Schytte — hed Engelche Albertsdatter Schouward og var en Steddatter af samme Prof. W. Den tredje i Ejerlavet — Brygger Just Skouf i København — var desuden Eneejer af 5 Gaarde. Og endelig var, som Listen udviser, Prof. Jøppe Jensen Skouf Ejer af en øde Gaard i Hjelmsømagle. Det ser da ud, som en borgerlig Mand af Navnet Skouf eller Schou i det forudgaaende Slægtled har været Ejer af i det mindste 7 af Hjelmsømagles 15 Gaarde. 16)—21), dvs. hele Almstofte By, ejes af Sørup. 22) og 23) ejes af Gisselfeld; disse to Gaarde blev købt af Frands Lykke til Gisselfeld i Aaret 1646. Aarsagen hertil var, at Frands Lykke fulgte Tidens Sædvane: at inddrage Bondejord under Hovedgaardene. I Midten af Hundredaaret nedlagde han den gamle Landsby Hesede og oprettede af dens Jorder en Forpagtergaard. *De hidtidige Hesede Bymænd overflyttede han derefter til Fredsgaarde.*

24) og 25) ejedes af Eskildstrup.

26)—28), dvs. hele Aastofte By, ejedes ligeledes af Eskildstrup.

29) „Tvindestrup Mølle.“, ejedes af Hellestrup (Herlufstrup) i Vollerslev Sogn; muligvis er det Resterne af et gammelt Ejendomsforhold, der knytter sig til Slægten Rosengaard, der havde ejet Hellestrup.

En Dag tidligt paa Efteraaret i 1682 er man for Aastoftes Vedkommende færdig med den Opmaaling, som da var i Gang over hele Landet. Opmaalingen hørte sammen med den Bonitering, som skulde danne Grundlag for Hartkorns-Ansættelsen. Thi Staten trængte til Penge. Og Pengene maatte først og fremmest tages hos Landbruget.

Den Mand, der havde forestaaet Opmaalingen i Aastofte, hed Thomas Scheringk, og to af Aastofte Bymænd bekræfter med deres Underskrift, at de har overværet Opmaalingen.

Underskrift er der dog kun i uegentlig Forstand Tale om. Thi de to Mænd kan ikke skrive deres Navn. De undertegner sig

P. J. S.

P. C. S.,

hvilket betyder Poul Jensen og Poul Christensen, netop to af de Navne, vi har set ovenfor.

Opmaalingen giver her som ved alle Byerne Besked om Bymarkens Deling i 3 Vange eller Marker, der atter deltes i et større eller mindre Antal *Aase*, og i hver Aas havde hver Bymand et vist Antal *Agre*.

Aastofte Bymarks Vange var Kirkemarken, Møllemarken og Vestermarken.

Det interessanteste ved Aasdelingen er den Mængde Navne, den bringer til vor Kundskab. Vi skal meddele nogle Exempler.

I *Kirkemarken* var: Vaseaasen, Hønnøbæksagre, Vejagre, Vasagre, Stiesagre, Hvidagre, Lundagre, Langeaas, Krogagre, Hønnehøjsagre, Underlaget, Stridsborg og Lundeskifter.

I *Møllemarken*: Vangeledsagre, Lundaas, Lundhøjs Agre, Mølleagre, Sandhøjsagre, Sandagre.

I *Vestermarken*: Tofteagre, Langeagre, Kildeagre, Hønnøbæksagre, Aasstumper, Aabanker, Sandstykker, Gærdestykker, Vraastykker, Lillevangslodder. Endelig 10 Agre i *Førslev Fæled* (som Aastofte Mænd havde i Fæste).

Mange af disse Aasnavne forklarer selv deres Oprindelse fra Jordens Egenskaber, eller deres Beliggenhed i Forhold til Aaen, Aasen, Bækken eller Lunden.

Vangeled er et smukt og stemningsfuldt Navn, der angiver Beliggenheden i Forhold til Indkørslen til Vangen. Underlaget er et Navn, som ikke kan forklares. Det samme gælder Stridsborg eller Stridsborrig, hvilket kunde antyde Navnet paa en forsvunden Borg, men som dog maaske mere sandsynligt har Tilknytning til Jordens *stridige* Egenskaber. I den ledsagende Beskrivelse hedder det nemlig, at Stridsborrig Ore er „ond haure jord af Sand og lere. Ligger sidt. Huiler i 9 Aar“. Hvilket vil sige, at Havre egentlig er den eneste Kornsort, der kan trives paa dette Jordstykke og det endda med 9 Aars Mellemrum. Vangeledsagre betegnes derimod som god Bygjord af Muld, Ler og Sand.

Ogsaa Aasnavnene i de andre Bymarker giver interessante Bidrag til Jordens Karakteristik. *Hjelm-*

sømagle Fællend kaldes saaledes Ladhøjsmarken og her finder man Navne som Dysagre, Guldagre, Stedagre, Bregneboel, *Tingvejsagre*, Hulebæk, Raabjerg og Allikeagre.

Almstofte Bymark viser Navne som Møllebjerg, *Brødstykker*, Dauremaalstykker, *Pandestykker*, *Kindbeensagre* og Græshøvd.

Paa *Fredsgaarde* Marker var Loddenhøjs-Aasen, der laa i Fredsgaarde Møllemark; i samme Vang laa Lammehavestumperne, Stetsagreene, (Stenteagreene) Vaadagre og Øbjerg.

I Fredsgaarde Fællend (Ovenskovsmarken) laa Katingaasen, Søl'agreene (sikkert fugtige, Søle), Bredstens Aas, Ovenskøvs Aas, Eiagre (Egeagre, sikkert Rester af Egekrat), Bybros Aas, Store Aabrink, Drobjerg og Store Høvd (Storehøj).

Hvert af disse Navne kan give Stof til Betragtninger, men Tid og Plads tillader os det ikke.

Vi vandrer paa let Fod gennem Landskabet, men overalt møder vi noget, som Slægterne gennem Tiderne har haft Interesse for. Disse gamle Navne har levet i Aarhundreder — gennem Tider, da man ikke kunde betegne hver Mands Mark ved Mandens Navn, i Tider, da hver Mands Mark var spredt over hele Bymarken.

Saa kom den Tid, da det tusindaarige Jordfællesskab ophævedes, da de gamle Vangeled faldt, da hver Mand fik sin Mark gennem Udskiftningen. Udskiftningen var en direkte Følge af Stavnsbaandets Løsning. En ny Tid holdt sit Indtog. Nu skulde det fri Initiativ udfolde sig. Nu hæmmedes den Enkeltes Handlelyst ikke mere af Hensynet til de andre.

Sneslev Sogn udskiftedes i de sidste Aar af 1700'erne. Aastofte udskiftedes 1794 af Landinspektør J. C. Mathiassen. Gaardenes Brugere paa den Tid var Christen Nielsen (Chr. Christensens nuv. Gaard), Niels Andersens Enkes Gaard (And. Hansen) og Anders Jensens Gaard (L. C. Larsens).

I Folkemunde lever der endnu en Anekdote om, at da Udskiftningen skulde finde Sted, sov Aastofterne over sig, saa de først mødte Udskiftningskommissionen paa Vejen til Sneslev. Derfor blev Aastofte Bymark for lille. Til Erstatning fik Aastofte Lillevang, hvor Huslodderne skulde ligge. Her skulde de gamle Fæstere tage Bopæl, naar de ikke mere kunde dyrke deres Jord. En gammel Kone, Moder til Niels Hansen, Tybjerg, skældte Herremanden paa Eskildstrup ud, fordi de Gamle skulde sættes til at drive Hus, naar de ikke mere kunde drive Gaard.

I 1856 købte Aastofterne deres Gaarde til Ejendom (Arvefæste). Fredsgaarde havde købt paa et tidligere Tidspunkt og købt billigere. Det sagde i hvert Fald Aastofterne. Men Smaarivninger mellem Nabo-landsbyer var jo ikke ualmindelige.

FRA KORSØR FORTID.

Ved

L. F. la Cour.

Under Arbejdet paa Korsørs Historie, hvis Udgivelse, om alt gaar vel, snart skal paabegyndes, er jeg stødt paa et og andet, som bidrager til at kaste Lys over Forholdene i Byen i det 17de Aarhundrede, og som passende kan finde sin Plads her.

I.

Til Belysning af Tilstandene i en By bidrager ikke mindst Skildring af Indbyggernes Forhold til Kirke og Gudstjeneste, og det er derfor ikke underligt, at man særlig dvæler ved den Stilling, som Befolkningen til de forskellige Tider har indtaget til denne.

I vore Dage hersker der Frihed. Grundloven hjemler alle og enhver Ret til under visse Forbehold „at dyrke Gud paa den Maade, der stemmer med deres Overbevisning“, og ved Love om Sognebaandets Løsning, om Valg- og Frimenigheder, om Brug af Kirker m. m., er det muligt for hver enkelt at tilfredsstille den Trang, de nærer, paa den Maade, de ønsker.

Ikke saaledes i gamle Dage. Da herskede der Tvang her som andetsteds. Kun evangelisk-lutherske maatte leve i Landet, hvor de vilde, medens andre (og det kun enkelte Trossamfund) henvistes til bestemte Steder. Hver havde at holde sig til sin Sognekirke og *skulde* give Møde til de regelmæssige Gudstjenester. Vilde de ikke med det gode, saa tvang man dem til det med Magt.

Ved Forordningen af 27. Marts 1629 „om Kirkens Embede og Myndighed mod de ubodfærdige“, som næsten uforandret indføjedes i den store Reces (1643), og derfra gik over i Kr. V.s danske Lov (1683) skabtes en ny Institution, Præstens 4 „Medhjælpere“, der valgtes af Bisp og Lensmand og skulde holde Præsten underrettet om Sognefolkenes Levned og altsaa var at betragte som et Slags kirkelige Politibetjente. De havde ogsaa det Hverv at være med til at behandle Synderne. Der taltes om Synder og Forseelser, som „besværligen kunne med sædvanlig Proces og Rettergang bevises, rettes og dæmpes“, og dertil regnedes bl. a. Afholdelse fra Nadveren, Forsømmelse af Børns Daab, *Udeblivelse fra Prædiken*, Helligbrøde, Sværgen og Banden, huslig Ufred, Løstgæteri, Drik o. s. v.

Vor Tids Mennesker, der staar mere fordomsfri og ved, at det ikke er ved Tvang, at Gudslivet kaldes frem hos den enkelte, undrer sig over Datidens Fremgangsmaade og priser ogsaa derfor Grundloven, der satte en Stopper engang for alle for Religionstvang her i Landet.

Som et lille Vidnesbyrd om, hvad der kunde hænde paa Grund af Tidens Ønske om at *tvinge* Folk i Kirke, kan følgende staa, hentet fra Korsør Raadstuebog 1654-1706 Fol. 16 a. Det er, som de følgende Dokumenter, gengivet med Nutidens Stavemaade.

Anno 1655, den 26. Marts, holdtes Raadstue udi Borgemester og Raads Nærværelse. Da fremkom

Christen Andersen, Byens Kæmner, og paa Hans Vægters Vegne havde ladet i Rette citere [o: stævne] disse efternævnte for deres Sandhed at vinde [o: bevidne], nemlig Peder Jensen, Byens Kæmner, Jakob Postrider, Morten Pedersen, Niels Klokke, Hans Jensen Kældersvend, Niels Langgraff, Søren Raadmand, Jørgen Andersen, Kirsten Kochis, Maren Nielsdatter, Ane Jensdatter, Christen Møller „ude Bye“, saa og Dorethe Eilersdatter og Brede Eilersen mod samme Vidner at høre.

Peder Jensen, Byens Kæmner, fremkom og vandt [o: vidnede] efter Loven, at nu, [da] den 2den Bededag efter Kong. Majst.'s Paabud og Befaling holdtes, da gik han omkring Byen efter Øvrighedens Befaling med de 4 Fjærdingsmænd og skulde have Opsigt, at alle Folk og Byens Menighed skulde søge Kirke, og at ingen Uordentlighed skulde sig tildrage. Da, efter de det havde forrettet, stod de paa Kirkegaarden, og da blev Niels Langgraff vaer et Kvindfolk, som gik til Stranden; da sagde de: „Hvem mon den være; hun vil ikke i Kirke“. Da sagde Hans Vægter: „Det er Skinder Eilers Datter“. Saa bad Peder Hans Vægter tage 2 Fjærdingsmænd med sig og bede hende, hun vilde gaa i Kirke i Guds Navn. Og saa straks efter kom fornævnte Vægter med tvende Fjærdingsmænd mod hende op ad Gaden, og da vilde fornævnte Dorethe Eilersdatter gange ind, som de bor; da forment Hans Vægter hende det og vilde have hende op til Kirken med dem, og saa kom de paa Kirkegaarden med hver andre og gav hver andre onde Ord. Dorethe kaldte Vægteren: „Din Tyvtrækker“, og han kaldte hende en Hore igen [o: som Tilsvar], og hun slog saa til ham med

en Sten og sagde: „Jeg kan gaa i Kirke, Din Skælm, foruden“; og i det samme gav Vægteren hende et Slag igen af sin Kæp, og i det samme løb Dorethe til Peder Jensen og bad ham: „Ak, laaner mig Eders Kæp“; da svarede han: „Nej, det er en god Bededag; I skal ikke slaas; I faar ikke min Kæp“; og saa gik Dorethe ind ad Kirkedøren, kom saa straks ud igen, bandede Hans Vægter og sagde: „Du skal alligevel faa Skam, for Du har slaget mig uden Skyld og Brøde“, og slog saa efter ham igen med en stor Sten, dog han ikke saa, hun ramte ham, men med den Sten, hun slog først med, ramte hun ham, og er nu samme Sten nu nærværende tilstede for Retten.

Jakob Postrider fremkom og vandt [ɔ: vidnede] ved sin Ed efter Loven i alle Maader, som Peder Jensen før vundet [ɔ: vidnet] haver. Niels Jensen Klokker vinder [ɔ: vidner] i alle Maader, som fornævnte tvende Mænd vundet haver. Og vandt ydermere, at han hørte, da Hans Vægter fulgtes med hende ad Gaden op til Kirken, da slog hun den ene Haand i den anden og sagde: „Du skal alligevel faa en Ulykke af min Broder for det, Du haver gjort mod mig idag“. Og da hun var kommen i Kirke, sad hun og bandede Vægteren og havde mange slemme Ord i Kirken og kaldte ham en Tyvtrækker og løb saa ud og tog en Sten og slog efter ham med en Sten, som før om vundet er [ɔ: hvorom der før er vidnet]. Og da, efter Prædikenen var endt, stod Jørgen Hører og Niels Klokker paa Kirkegaarden; da stod fornævnte Dorethe Eilersdatter og hendes Broder paa Gaden, og da hørte de, at hendes Broder sagde: „Giv Dig ikkun tilfreds, han skal faa

Ulykke; jeg skal hævnne det, inden jeg drager af Korsør“. Hans Jensen Kældersvend vandt, at den anden forbenævnte Bededag, han kom gaaende og vilde gaa i Kirke, da saa han, at Dorethe Eilersdatter kom løbende ud af Kirkedøren med en stor Sten og slog efter Hans Vægter med [den], som hun tog op ude [o: udenfor] Døren.

Søren Jensen Raadmand vandt, at han samme Tid var hos og hørte, at Dorethe Eilersdatter skældte Hans Vægter for en Tyvtrækker, saa ogsaa, hun slog ham med en Sten, og han skældte hende for en Hore igien. Niels Sørensdatte*) Langgraff vandt efter Loven, at samme Dag var han med Hans Vægter gaaende neder [o: ned] til Stranden og vilde bede Dorethe Eilersdatter gaa i Kirke; da havde hun skrabet noget Sand til-sammen og svarede hun dem: „Her er ingen Hast; jeg vil gaa i Kirke i Sted [o: strax, snart]; de er endnu ikke alle i Kirke“; da sagde Hans Vægter: „Nu skal I gaa i Kirke“; „Hvad kommer det Dig ved, Din Tyv og Tyvtrækker“. Saa kaldte han hende en Hore og gav hende et Slag af sin Kæp; da bandede hun ham og sagde: „Jeg var ikke før slagen af (en) Tyvtrækker“, og hørte, at hun truede Hans Vægter og sagde, han skulde faa en Fandens Færd, for han havde slaet hende, saa og at hun slog nogle Gange til Hans Vægter paa Kirkegaarden med Sten og ramte ham med den ene Sten og saa ellers, at sig saaledes tildrog i alle Maader, som Peder Jensen før vundet haver.

II.

Da, som nu, var det en inderlig Sorg for alle,

*) Utvivlsom Fejlskrift for Sørens.

der virkelig følte sig i Pagt med Gud, at saa mange henlevede deres Liv i Verdslighed og Synd uden Tanke paa det evige Liv, og det var ogsaa Tilfældet i Korsør. Derfor kaldte Borgmester og Raad ²⁸/₁₁ 1663 hele det menige Borgerskab op paa Raadstuen og foreholdt den alvorlig efterfølgende Formaning.

Borgmester var da Casper Christensen Brand, der i Midten af det 17de Aarhundrede havde stor Indflydelse i Byen og ledede Borgerne ikke alene i deres verdslige og økonomiske Anliggender, hvad de senere Skrivelser bærer Vidnesbyrd om, men ogsaa paa de aandelige Omraader har han, uden al Tvivl, gaaet i Spidsen, og man fristes i hvert Fald til at tro, at det hovedsagelig er paa hans Foranledning, at den menige Befolkning er bleven kaldt op paa Raadstuen og har faaet den alvorlige Tiltale.

Casper Brand var født ¹⁶/₁₁ 1607, var i sine unge Aar Skriver eller Regnskabsfører hos Lensmanden paa Korsør Slot, og holdt ¹⁴/₆ 1640 Bryllup med den omtr. 53-aarige Enke Anne Poulsdatter; 1651 blev han Borgmester i Korsør og var det til sin Død 1677. Han var en meget dygtig og tillige velhavende Mand, der ogsaa ved Gaver til Kirken viste sin Interesse for denne. Hans og hans Hustrus Portrætter i Legemsstørrelse hænger endnu i Korsør Kirke*).

---

²⁸/₁₁ 1663 RAADSTUEMØDE OM GUDSTJENESTEN.

Anno 1663 den 28. November holdtes Raadstue og havde Borgemester og Raad ved Fjærdingsmændene ladet opcitere menige Borgerskab her udi Corsør og den efterskrevne Formaning alvorlig foreholdt,

---

*) Se De borgerlige Rigsdagsmænd 1660 ved Fr. Barfod og L. F. la Cour. S. 96 o. flg.

som følger: Eftersom Borgmester og Raad haver ladet menige Borgherskab ved Fjærdingsmændene opcitere paa Raadhuset, saa er vores fornemste Formanings Aarsag og Beskyldning, at de vanhelliger vores Gudstjeneste og den høje Øvrigheds kristen forordnede Sabbather og Bededage i mange og adskillige Maader med Brændevin og Øltappen, Handel og Købmandsskab, utilbørlig Kornskibning, Møg- og Lovagen *), item Korn at føre til Mølle, samt anden Vogn- og groft Arbejde, før og under Prædiken, hvormed Husbond, Hustru og Tjenestetyende forsømmes og holdes fra Prædiken, deres Bønner og Guds Ords Hørelse, andre til Forargelse, som søger Kirken og dets Tjenestes Forretning, hvilket er mod Gud i Himmelen og kristen høj Øvrigheds strænge og alvorlige Mandat og Forordning, saa vel som vores egen Samvittighed til vores timelige og aandelige Velfærds Velsignelse, Opkomst og Forfremmelse, og dersom vi bliver derudi forstokket og fremturende, haver vi os at forvente af Gud i Himmelen og vores højeste, gudfrygtige og fromme Øvrighed og Lovgivere baade timelig og evig Straf paa aandelig og timelig Velsignelse. Saadan udi Naadens Tid at forekomme er det vores Pligt og Skyldighed efter kongl. Befaling samt af indbyrdes Kærlighed at føre Borgherskab og menige Indvaanere deres saavel som vores Kirketjenestes Nachlessighed og Misbrug om Sabbathen og Bededage til Opmuntring og Gemyt, hvorfor enhver udi denne Bys Menighed uden Forskel skal hermed strængelig og alvorlig være advaret og formanet, at de herefter retter sig efter K. M. naadigst udgivne

*) Lov d. v. s. Vand til Brygning (se Kalkars Ordbog).

Lov, Reces og Forordninger som om Helligbrøde for Søndagens og Bededagens [og] Guds Ords Forsømmelse og Misbrug er udgangen og enhver vel vitterlig, hvorefter enhver udi denne Bys Menighed fornemmelig haver sig at rette og for stedse at tage vare. Gud give os paa alle Sider dertil sin Aand og Naade for Christi Skyld. Det er høj Tid, de forgangne og fremfarne Tider og Plager, Gud saa faderlig haver hjemsogt os med til Gudfrygtighed, Pønitentse og Omvendelse, hvilket synes, Gud bedre det, desværre at have skaffet liden eller ingen Frugt til Forbedring og Guds Ære, hvorfor vi maa nu med Forskrækkelse høre, at Gud i Himmelen bruger hans egen hellige Navns Forfølgere og Bespottere, ja Kristendommens Arvefjende og Afgudsdyrker, den ugudelige, ubarmhjertige Tyran Tyrken ligesom et skarpt Ris til at straffe os, som kaldes kristne, med; for Guds Ords Forsømmelse og mange andre Synders Skyld haver og ved Guds Tilladelse allerede faaet stor Indgang i Tyskland ved hans ubarmhjertige Tyranni mod mange hundrede tusinde Mennesker. Mand og Kvinde, gamle og unge [og] spæde Børn omkommer baade paa Sjæl og Legemes Vegne; for Gud er ingenting umuligt, han er ikke langt fra os. Gud, af Naade lad ham ikke komme nærmere, men styr og styrt ham udi Graven ned, som han groffter [o: graver] til din Kristenhed, Amen.

III.

Korsørs Beliggenhed er for saa vidt heldig, som den ligger paa Vestsiden af Danmarks Hovedø, paa det Sted, hvorfra der naturlig finder Overfart Sted

til Fyen, og det har da ogsaa vist sig, at man fra Arilds Tid af har brugt dette Sted som Udgangspunkt ved Færdselen over Store Bælt. Men paa den anden Side har det medført, at Hovedparten af dem, der kom til Korsør, i gamle Dage som nu, straks fortsatte Rejsen og kun modstræbende lod sig opholde i denne By. Dertil kom, at Korsør som Søkøbstad selvsagt kun har haft Opland til den ene Side, og den har derfor gennem Aarhundreder maattet kæmpe en til Tider ret haard Kamp for sin Udvikling.

Det viste sig ogsaa i det 17. Aarhundredes Midte, da tilmed Svenskekrigen havde ødelagt for store Værdier i By og paa Land. Borgerne i Byen søgte om Kongens Hjælp, og 1661 blev den, sammen med København, Stabelstad for Sjælland, hvad der var ensbetydende med, at disse to Byer „alene maa bruge den udenlandske Handel“.

En Følge deraf var, at en Del af Byens Handlende med Borgmesteren Caspar Brand i Spidsen oprettede „et lidet Compagni“ til at drive Handel paa Ind- og Udland, og $\frac{5}{2}$ 1663 holdtes Raadstue, hvor dette blev besluttet. Denne Sag, hvis Virkning skuldé fremme Byens Vækst og Udvikling, lagde Borgmesteren omtrent samtidig frem for Erik Krag til Bramming, der som kongelig Majestæts øverste Sekretær indtog en meget betydningsfuld Plads og kunde være Byen til uvurderlig Hjælp.

Af Betydning for Byen vilde det ogsaa være, om de mange „ubekvemme Losse- og Ladesteder“, som i Tidernes Løb var fremstaaet i Nærheden af Korsør, og som tog dens Handel fra den, kunde nedlægges, og derfor indgik Borgmester og Raad paa Byens Vegne med en allerunderdanigst Supplik til Kongen om, at disse „ubekvemme og meget fortænelige Havne“ maatte forbydes. Der tænktes da navnlig paa Skibholm Havn*), som allerede 1574 var bleven

---

*) Se om denne Gunnar Knudsen i Hist. Samf. f. Sorø Amts Aarbøger 1914 S. 91 o. flg.

forbudt, uden at det frugtede noget, hvorimod den 1580 paany var bleven tilladt, og i det følgende Aarhundrede førtes der en stadig Kamp om denne Havn; desuden Vaasen, Gedehuset, Bisserup Havn og Basnæs Fjord, og 1664 nedlagdes de alle.

De tre følgende Skrivelser*) staar da, blandt mange, som Vidnesbyrd om den Kamp, der har været ført for at fremme Byens Udvikling, uden at det dog i synderlig Grad lykkedes. 1672 havde Byen saaledes kun 826 Indbyggere, og frem gennem Tiden, hele det 18de Aarhundrede igennem, klages der stadig og i stærke Udtryk over Byens Fattigdom.

5₂ 1663 RAADSTUEMØDE OM HANDELS- KOMPAGNIET.

Anno 1663 d. 5. Februar holdtes Raadstue, og da var efterskrevne Borgere opkaldede, som have sig med nogen deres ringe Middel og Formue udi et lidet Compagni her udi Korsør at oprette indladet og tilsagt, og i Rette lagde Borgemester Caspar Brand deres skriftlige Pacta Ord fra Ord, som følger, udi den Hellig højlovede Trefoldigheds Navn, Amen.

Eftersom Kongl. Majt., vor allernaadigste Arvekonge og Herre, formedelst synderlige Aarsager haver privilegeret og særdeles permitteret Korsør alle Slags Købmandshandel og -varer til Ind- og Udskibning, paa saadan høj kongl. Naade og Mildheds Betænkning have vi underskrevne med hverandre i Sinde at begynde og oprette en liden Kompagnis Handel ved Credit og den Formue, vi for det første formaar, og

---

*) hentede fra Korsør Raadstuebog 1654—1706 Fol. 85 b og Danske Kancelli: Henlagte Sager 5₁₆ 1663 og 5₁₂ 1663.

til dets ydermere Omkostnings Oprettelse og Fortsættelse love vi underskrevne for os og vore Arvinger pro quota at indestaa med Credit og Formue, ærlig og redeligen skadesløs at betale paa Gevin og Forlis, ved uforfalsket indbyrdes oprigtig Handel og Medfart for det første paa et Aars Tid, fra den Dato, Væerne forskrives eller befragtes.

Udi samme hellige og højlovede Trefoldigheds Navn haver Korsør Borgere og Indvaanere udlovet i forskrevne Mening, som følger, hver for sig.

Borgemester Caspar Brand	Et Tusind Sldr.
Iffuer Iffuersen	Trei Hundrede Rixdlr.
Hans Hanssøn	Et Hundret Rixdlr.
Hans Jørgensen	Et Tusind Slettedlr.
Hans Erichsen	Et Tusind Slettedlr.
Berendt Snabell	Et Tusind Slettedlr.
Peder Jensøn Amdrop	femb hundret Rixdlr.
Knud Tved	Et hundrede Rixdlr.
Jan Arentzøn Hollender	To hundrede Rixdlr.
Bertel Madtsøn	Et hundrede Rixdlr.
Simon Jørgensen	Et hundret Rixdlr.
Cort Marsvin	Et hundert Rixdlr.
Niels Paaske	Et hundrede Rixdlr.
Hans Quist	Et hundrede Rixdlr.
Zacharias Christensen	Et hundrede Rixdlr.
Arendt Janssøn	Et hundrede Rixdlr.
Hans Anderssøn	femb hundert Slettedlr.

27/6 1663 SUPPLIK TIL ERICH KRAG, KONGENS
ØVERSTE SECRETERER, I ANL. AF HANDELS-
KOMPAGNIET. *)

(Originalen noget beskadiget.)

Højædle, velbaarne Herre, gunstige, fromme og
mægtige Befordrer.

Eftersom erfares, vores fattige Bys Privilegiers
Misundere ere nu endrægtig forsamlet i Kjøbenhavn
i den Mening (uden Tvivl), at de skulle ingen Frem-
gang faa, og efterdi det er ikke henset til vores par-
ticulier Bedste, som nu boer i Korsør, mens til Kro-
nens og det gemene Bedste formedelst denne herlige
Havns Beskaffenhed og Efterkommernes Skyld, allige-
vel det kommer dem meget underlig og besværlig for,
saa maatte de dog vel tage sig Svenskens Exempel
til Gemyt, som haver saa højt privilegeret Landskrone
for Havnens Skyld, og anser ikke den General-Fæst-
ning Malmø og des formuende Indvaaner derover
skulle med Tiden blive ruineret; thi omendskjønt de
gode Misundere i denne Egn..... forebringe, Korsør
er ikke god for at.....deres Privilegier, saa
er det visse nok, man kan ikke strax gjøre Kjøben-
havn eller Malmø deraf, saa er det dog vist nok, de
have været ringere, end Korsør nu er, og efter som
E. Excellentz gunstig haver altid ladet mig høre, vi
staa paa vore Privilegier saa og beflicte os selv paa
nogen Handel at stifte, da haver vi i Guds Navn
gjort en liden Anfang: et lidet og ringe Compagni at
oprette med nogle Vare, som gemene Mands Brug

---

*) Denne og de to følgende Skrivelser har Landsarkivar Wad
i Odense venligst gjort mig opmærksom paa.

er til Husholdningens daglig Fornødenhed efter indlagte Specifikation og mere, [som] vi vil næst Guds, høj Øvrighed og Creditorers Hjælp bringe tilveje med Tiden og forsyne denne Egn med for en billig Pris. Vores Vederparter kunde vel, formedelst de er rigere og mægtigere, begjære og friste os om adskillige herlige dyre kostbare Kramvare til Klædedragt, dertil kan vi ikke svare dem videre, uden hvad til en Klæde Krambod kan angaa, som gejstlige og borgerlige Stands Personer behøver og vel anstaar, de, som vil gaa derover, da kan de nok faa det i Kjøbenhavn for Betaling. Er der og nogen, som maatte begjære nogen anden særdeles Vare til en Fristelse og er ikke Aftræk paa, da vil vi og obligere os at forskaffe dem, om de vil gøre det under deres Hænder at beholde dem for contant Betaling, naar de ere hid ankommen.

Beder allerydmygl. for Guds Skyld E. Excell. vilde forlade mig denne min store Dristighed og tænke paa denne stakkels Stad til det bedste, som E. Excell. altid af højberømmelig Gunst og Mildhed gjort haver, hvorfor Gud være E. Excell. store Løn, og hermed Gud ydmygl. befalet. Korsør d. 27. Juni Ao. 1663.

E. Excell. y. og pligtskyldigste Tjener

Caspar Brand mpp.

Udskrift: Den højædel velbaarne Herre Hr. Erich Kragh til Bramming, H. M. Øverste Secreterer, min gunstig og mægtig Befordrer aller ydmygl.

Kjøbenhavn.

Paa en indlagt løs Seddel findes :

Fortegnelse paa hvis Vare, som denne Sommer haver været og endnu er i Korsørs liden anfangede og oprettede Compagni at bekomme :

Lønborg Salt	Lax
spansk Salt	Tran
fransk dito	Corduan
Jern	Puntlehr
Egstaall	Kønrøg
Lægtersøm	Langhørlehr
Coffesøm	brede Kornlehr
Hamp	Klumpebly
Fnisechehör	lybsk Sejldug
lang Hør	fin Papir
Knochen flax	ringere dito
3 bunthør	graa Papir
Tjære	Uld Corder
Humle	Hyssing
Fransk Vin	Sejlgarn
Fransk Brændevin	Brunholt
Holstenis Glas	Rødt dito
Mechelborgs dito	Sukker
Pasglas	Allun
Trondhjems Sild	Victorie
Torsk	blaa Ambdam
Graasej	Tobak
Tørfisk	Annis
	Tobakspiber
	En Klæde Krambod med
	adskillige tarvelige
	Vare og Specerie

N. B. En ringe Begyndelse kan ved Guds og den høje Øvrigheds Middel velsignes og tilvoxe.

---

^{5/2} 1663. SUPPLIK TIL KONGEN I ANLEDNING AF HANDELSKOMPAGNIET.

Stormægtigste højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konge.

Eftersom E. K. M. formedelst synderlige Aarsager haver privilegeret og særdeles permitteret Korsør alle Slags Handel og Købmandsvare til Ind- og Udskibning; paa saadan høj kongelige Naade og Mildheds Betænkning have vi med nogle vores Borgerskab i Sinde ved indbyrdes Samdrægtighed at begynde og oprette en liden Compagnies Handel ved Credit og den Formue, vi for det første formaar, og ved E. K. M. berømmelig Naade og Mildhed haabes vi, der mange andre af bedre Middel lader sig befalde med os derudi at interessere og indlade formedelst denne Steds Situation og besluttet Havns herlige Beskaffenhed; men eftersom heromkring findes mange ubekvemme Losse- og Ladesteder, først en Havn kaldes Skibholm, en Mil fra Slagelse udi den vilde Mark, hvor ingen Inspection kan have, dernæst Skjelskørs fornemste Losse- og Ladested, og Slagelse Borgere i lige Maader haver deres meste Ind- og Udsskibning, formedelst de kan være der bedst accommoderede, er fast en halv Mil fra Byen, kaldes Waasen og Gædehuset; thi Skjelskør Revier er saa lang og med flak Grund, at de maa losse og lade deres meste Last udi den vide Mark, hvor der er hverken Vejer-

hus, Pakhus eller Toldbod; for det tredie er en ulovlig Havn, kaldes Bisseruphavn og Basnæsfjord imellem Næstved og Skjelskør; for det fjerde er Næstved det fornemmeste Losse- og Ladested, halvanden Mil fra Byen ud paa Reden i den vide Mark, hvor der er hverken Pakhus, Vejerhus eller Toldbod og ikke kan have den Inspektion, som ske burde; men hvo, som vil understaa sig at gjøre Underslæb, kan losse allehaande Stykgods, nemlig Pakker, Kister, Fade og Tøndegods, føre det i Land om Nattertide paa omkringliggende Øer og Landsbyer, førend de under et Skin roer ind til Byen og angiver sig hos Tolderen, at de ere ankomne paa Reden, og siden efter deres Belejlighed med Bøndervogne for en ringe Villighed føre det aarle og silde udi de aabne Kjøbstæder, hvor ingen Garnison, besluttet Havn og Indsejling er, til Skibbroen, Toldbod, Vejerhus og Pakhus, som Gud af Naturen haver begavet Korsør med, og bedre ordineres kan med Dag og Tid og E. K. M.s naadigste Hjælp og ydermere Befordring. Men saa længe saadanne fordægtige og ubeqvemme Havne, Losse- og Ladesteder med allehaande Kjøbmands-Vare og Handel permitteres og tilstedes, saa kan Korsør aldrig komme til nogen Handel og Opkomst, meget mindre naar det Maal, som E. K. M. til Kronens og det gemene Bedste søger, ved de Privilegier, som derfor naadigst er given Korsør; thi alle forskrevne Havne og Kjøbstæder ligger belejlig ind i Landet ved Axel-torv, gejstlige og verdslige daglig Næring og Søgning; derimod ligger Korsør ud paa Søkanten, hvor ingen Tilførsel sker, saa længe de lyster at kjøbe og sælge og maa ind- og udskibe allehaande Kjøbmands Vare paa saadanne fortænkelige Havne og Forstrande,

som meldt er, hvor ingen Inspection kan have med Toldbod, Vejerhus og Pakhus, efter E. K. M. udgangne Mandat og Forordning; hvorfor er til E. K. M. vores allerunderdanigste Ansøgning, at saadanne ubeqvem-
me og meget fortænkelige Havne, Losse- og Lade-
steder med allehaande Kjøbmands Handel og Vare
paa E. K. Ms. naadigste Behag maatte forbydes, saa
ingen Kjøbmands Vare paa de Steder maatte fortol-
des, mens Skipperen at føre dennem til de Steder og
udi de permitterede Havne, hvor Varerne kan opskibes
fra Skibbroen ved Toldboden og straxt komme paa
Vejerhus og Pakhus under Confiscation, saafremt nogen
Skipper sætter og ankrer paa bemeldte Steder eller
omkring liggende Øer af det Farvand og den Kaas,
som kan gjøre dem med nogen vores Udlosning for-
tænkelig. Dersom E. K. M. lader sig denne vores
allerunderdanigste Ansøgning naadigst befalde, skal
E. K. M. inden kort Tid fornemme, hvad Gavn der-
ved næst Guds Hjælp skulde fornemmes, og saa kunde
Korsør Borgere holde Kjøb og Salg med Slagelse
Borgere; thi ved saadanne Havnes Ind- og Udskibning
da have de givet bedre Kjøb, Korsør til største Ruin
og Undertrykkelse, hvilket E. K. M. udi kongelig
Naade og Mildhed vilde eftertænke. E. K. M. hermed
til al langvarendes og lykkelig Regering allerunder-
danigst under Guds Beskjærmelse befalet.

E. K. M. underdanigste og pligtskyldigste
Tjenere, Borgemester og Raad paa menige
Byes og Indvaaneres Vegne.

Korsør den 5. Februar Anno 1663.

Casper Brand mpp.

Iffuer Iffuersen
mpp.

Hans Hansen.
Egenhd

Hans Jørgensen.
egh.

IV.

Paa faa Omraader er Udviklingen i de senere Tider gaaet frem med saa stærke Skridt som paa Samfærdselsmidlernes, og for Nutidens Folk er det vanskeligt at sætte sig ind i Forholdene, da man for at naa fra et Sted i Landet til et andet var henvist til agende Poster ad opkørte og elendige Veje. Thi at Vejene fordem var daarligere, er der utallige Vidnesbyrd om. Tarvelige havde de været før, men end værre blev de under Svenskekrigen. Fra alle Egne af Landet meddeltes, at baade Broer og Veje var brøstfældige og elendige, paa sine Steder endog saaledes, at man ikke kunde komme frem uden Livsfare. I 1672 skildrer en Amtmand (Hugo Lützwow) i den vestlige Del af Sjælland i en Indberetning til Regeringen Vejene „over det hele Land [hvorved han dog maaske kun tænker paa sine egne Amter: Antvorskov, Korsør og Ringsted] som meget slemme, saa at enhver skyer dennem, mange lide Skade paa deres Heste ved slemme Broer, mange vælte og slaa dennem fordærvet“ *). Og de Anstrængelser, der gjordes for at bedre dem, baadede ikke meget. Endnu i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede var f. Eks. Vejen fra København til Køge saa ubrugelig, at de rejsende kørte ind over Markerne, hvad der selvfølgelig bragte dem i Klammeri med Bønderne.

Paa de vigtigste Veje søgte Regeringen at skabe en Slags Personbefordring ved at give Ordre til, at der i de forskellige Købstæder skulde være Vognmænd, som „med passende Kurvevogne“ kunde befordre de rejsende. Paa Vejen mellem København og Glückstadt skulde der saaledes altid ved Værts-huset i hver af Købstæderne holde to Vogne færdige til at køre, og der var en bestemt Takst for at køre fra den ene Købstad til den anden.

*) Se Edv. Holm: Danmark-Norges indre Historie under Enevælden fra 1660 til 1720. Første Del S, 197,

Hvis det nu bestemtes, hvad der altsaa var nogle, der stræbte efter, at det kun skulde være tilladt for den enkelte Vognmand at køre fra den Købstad, hvor han hørte hjemme, til den nærmest derved liggende, vilde det være et stort Tab for mange og ikke mindst for dem, der levede i en By ved Kysten, som f. Eks. Korsør, saa der kun var Adgang til at køre til den ene Side. Det er dette, som Borgmester Casper Brand i den følgende Skrivelse*) lægger frem for Kansleren**), idet han her som altid søger at tale sin Bys Sag.

At han havde Held med sine Bestræbelser, kan ses af, at der allerede ^{20/5} 1670 udgik et aabent Brev om, at Vognmændene i Stabelstaden Korsør maatte lade sig leje og køre „saavidt som de kunne og ville i Sjælland“.

---

^{20/4} 1670. SKRIVELSE FRA BORGMESTER
CASPER BRAND TIL CANTZLEREN
OM VOGNMÆNDENE.

Han erfarer, at nogle anholder om at kjøre Vognmandsrejser mellem Købstæder, saa at ingen maa kjøre mere end fra en Købstad til en anden (København som Stabelstad undtagen), hvilket vil være „denne ringe By Korsør og Vognmænd præjudicerlig“; han beder derfor Cantzleren om at overveje følgende Punkter.

1. Siden Byen fik Stabelret, har man bl. a. lagt Vind paa at befordre Kongens Ærender med Fripas uden Klagemaal „helst efterdi Lehnens Bønder ere nu urlagt til mange Lodsejere, som i forrige Tider maaite holde 4 à 6 Bøndervogne fra en Middag 12 slet til om anden Dagen 12 slet, de bleve afløste, at kjøre

---

*) hentet fra Indlæg til Sj. Reg. ^{20/5} 1670 Nr. 173.

**) Peder Reedtz (1614—74).

Rejser. Mens nu lyder fast alle Passer til Amtmænd, Amtsforvaltere, Borgm. og Raad &c; nu vil den Pasviser ikke bie efter nogle stakkels udslebte Bønderheste og Vogn, som paa 4 á 6 Timers Tid ikke kan blive indhentet fra Ploven og anden Bondens Arbejde; da hedder det af Pasviseren: Borgmester, skaf, min Pas lyder paa Dig, hvor ingen Amtmand er; dermed ligger Tyngen ligesaavel paa en liden som en stor By, hvilket burde vel considereres.

2. Slagelse haver ikkun 2 Mile at kjøre til Korsør, med en Person og fri Vogn, som kan regnes for 3 á 4 Mk. Derimod maa Korsør have en fri Smakke, som koster mange Penge at underholde og koster med Folkenes Hyre 5 Rdl., item en Baad med 4 á 5 Roerskarle 4 Rdl. Er det en Lighed efter Byernes Størrelse og Formue? For Exempel: Forleden Torsdagen 21. hujus gik 2 vores største Smakker herfra til Kiel med den Compagnies Garnison, her laa, og skulde arbejde til Rendsborg; deres ordinarie Fragt herfra og did er 60 Rdr. Hvad gør nu Slagelse derimod? Det kunde betale hundrede Vognrejser fra Slagelse til Korsør, thi en Dreng kan kjøre herhid med en Vogn paa 2 Timer og paa 2 Timer tilbage igjen, anseendes Vind og Modbør gjør dem ingen Ophold, som Skibene undertiden i 8, 14 Dage og mere tillige, med stor Omkostning maa udstaa, intet at tale om Kongens „Dörchtog“, mange andre fri Overførseler med hele Regimenter og Compagnier, Korsør maa gjøre.

3. Vilde Hans Excell. Hr. Canceler betænke, dersom vores Vognmænd maatte ikkun kjøre 2 Mil til Slagelse, saa er det sandelig for Gud umuligt, de kan holde gode Heste og Vogne derpaa. For det

andet, saa skulde Hs. Excell. snart fornemme, hvad Klagemaal der vilde følge efter, nu som i forrige Tider. Thi nat og daglig Forfarenhed giver det; saa snart en Smakke hid ankommer, saa holder gode Vognmænd strax paa Skibsbroen, som den rejsende meget berømmer, søger de bedste ud, betinger dem ved visse Klokslet af et Beed til Ringsted, ja vel hastig 12. 14. 16. Timer at levere i Roskilde eller Kbhvn., under deres Fragtes Afkortning.

4. Vilde Hs. Excell. ogsaa overveje, for Exemple, her er nu paa en kort Tid kommen igjennem Dronningens Brødre,*) som vilde fløjendes fort; de tog vore Vognmænd med til Ringsted, Roskilde, og nogle, som kunde holde ud, til København; skulde deres Durchleuchtigheder nu været tvungne til at aflægge og deres Gods omlæsses, afstaa god Vogn og Heste, opholdes og forvachte efter Vognene, ja ringere Vogne, udi 1 à 2 Timer; det vilde vist tage en ond Ende med de, som gjorde dem saadan Modstand og Ophold. Item her er og nu indkommen holsteinische Landraht Gyllenlöw**), og andre store, som haver paa deres Herres og Rigets Vegne været hastig paa Rejsen. Item om Hs. Excell. var selv paa Kongens Vegne forskikket og kom hid, vilde iligen fort, vilde fast hverken logere eller spise, vilde paa 14 à 16 Timers Tid være hos

*) Uvist hvilke. Dronning Charlotte Amalie havde 4 Brødre, neml. Wilhelm VII, Landgreve af Hessen-Cassel (1651--1670), Carl, Broderens Efterfølger (1654 - 1730), Philip (1655--1721) og Georg (1658 --1674).

**) antagelig Fr. III's uægte Søn med Margrethe Pape, Ulrik Frederik Gyldenløve (1638 -1704), der i 1669 opholdt sig i Spidsen for en stor Ambassade i England, men ved Budskabet om Fr. III's Død ilede hjem og 12. Marts 1670 naaede over Land til København.

Kongen formedelst høj Magt anliggende Skyld, under mange Penges Forlust, og Hs. Excell. havde her en god Vogn, som kunde kjøre hannem af et Beed til Ringsted eller Roskild og inden saa mange Timers Forsæt, skulle nu aflægge paa 2 Mile og logere ind, til han fik Bud til Borgmester, til Vognmænds Oldermænd, om Nattetider igjennem en aaben Købsted, Oldermændens Bud til en Vognmand, Vognmanden, som stod for, vår i Marken at pløje, saa eller høste, saasom de haver megen stor Avling i Slagelse at bedrive; her vilde gaa nogle Timer bort, og den rejsendes Forsæt vilde slaa ham fejl; nu vilde jeg gjerne vide, om nogen enten Borgm. eller Vognmand turde perturbere saadanne Ministris paa deres Rejse med Ophold; jeg vilde ikke være i dens Sted under en slet Titel, ja snart med Prygl og blodig Pande, ja ved Ivrighed af en høj Person, samt hans Ærinde kunde koste hans Liv, som gjorde hannem Ophold og Forhindring paa sin Herres Vogne. Dronningens Broder tog min Vogn til Roskilde sidste Gang, vilde næppe sluppet den der, Gyllenlöw og det holsteiniske Raad beholdt og disse Vogne, nogle til Roskilde, nogle til København; hvem vilde staa derimod, enten i Slagelse eller Ringsted; nu vores naadigste Konge haver taget min og Korsør Heste og Vogne et Beed herfra til Harrested, Gisselfeld, alligevel jeg er ikke udi Vognmænds Laug, mens jeg takker Gud at gjøre Herrens Tjeneste aarle og silde &c.

Han beder derfor, at Byens Vognmænd maa nyde samme Stabelfrihed angaaende Bykørslerne som København, i det mindste til Ringsted eller Roskild.

Korsør, 26. April 1670.

Casper Brand mpp.

(Der er vedlagt en Ansøgning af 5/5, 1670 til Kongen angaaende det samme).

ET LILLE KULTURBILLEDE.

I Korsør Raadstuebog 1654—1706 staar at læse under 1686, at Apotheker Henrich Erichsen afvigte 21. Juli paa Porten af den Gaard, han iboer og af velfornehme Mouritz Mortensen raadmand leyet, hafuer skrefuet nogle ubeqvemsord be^{te} Mouritz Mortensen angaaende; dette er sket „udi hans ubesindig drukken-skab“, men han erkender „sig grofuellig og høvelig mod Welbe^{te} Mouritz Mortensen, som er en Øfrigheds mand her paa Staden at hafue forseet og forgrebet“; . . . . da han „be^{te} Mouritz Mortensen . . . [ey] med billighed kand paasige andet end det en Erlig øfrig-heds mand vel eigner og anstaar i alle maader“ tager han sine Ord i sig og beder „paa det ydmygge-ligste og aller tjenstvilligste“ om Forladelse. . . . . Han maa til Kirken yde 4 Rdl., til de fattige 4 Rdl.

Kort efter (^{30/10} 1686) hører vi, at Apoteker Henrik Erichsen har angivet, at Poul Schnabel om Natten mellem 16. og 17. Oktbr. skal have ladet noget Gods transportere op til sit Pakhus fra et Bremerskib, der var indkommen i Havnen, at han altsaa skulde have begaaet Toldsvig; mange Vidner afhørtes*), men Resultatet blev, at Poul Schnabel erklærede, „at der han fornam Hinrich Apotecher gich og passet paa, og forhen hafde ladet sig forlyde, at han skulde baade ham og andre Kiøbmænd oppasse, lod hand af lystig-hed og en deel for hand da wahr wed en Rus, be-falle sine folch at de skulle gjøre wognene ferdig og legge Nogle tønder derpaa og kiøre nogle gange frem og tilbage og wille see huad Apotecheren der-med wille anfange, Mens der paa wahr gandske indtet gods Enten til eller fra skiberommet ført“.

---

*) Forhøret fylder i Raadstuebogen c. 17 Sider. Et Vidne erklærer, at Apotekeren hin Aften „wahr gandske drucken“.

ANDERS MADSEN.

17. FEBRUAR 1852—25. JUNI 1918.

AF

Poul Bjerge*).

En Dag i Februar 1912 modtog jeg følgende Brev:

Omø ved Skelskør, den 17. Februar 1912.

Kære Poul Bjerge!

Der er en Sag, som ligger mig meget paa Sinde, og hvorom jeg gerne vilde høre Deres Mening. De gamle Askov-Lærere fra min Tid er jo omtrent borte, og Jakob Appel kender jeg ikke personlig.

---

*) Denne Afhandling er med velvillig Tilladelse aftrykt efter „Askov Lærlinge“ Aarskr. for 1919 S. 44 o. flg.

Maa det være mig tilladt at føje et Par Ord til ovenstaaende Skildring:

Da Historisk Samfund for Sorø Amt for snart 10 Aar siden grundedes, viste Anders Madsen det Arbejde, der var ved at blive sat i Gang, stor Interesse, der gav sig tilkende ikke blot derigennem, at han selv meldte sig ind, men ikke færre end 10 andre, Kvinder og Mænd, fra den lille Ø fik han til at følge sig, og han omfattede stadig vort Arbejde med Paaskønnelse. Og det skylder vi ham Tak for.

Jeg har en Samling Kunstblade og Raderinger, som jeg har tænkt at give Askov Højskole, hvis den kan være Skolen til Gavn og Glæde. Det er en Samling paa omtrentlig 400 Blade af J. Th. Lundbye, L. Frølich, Vilh. Kyhn, O. Haslund, Carl Bloch, Carl Locher, H. N. Hansen, Fr. Schwartz, N. og J. Skovgaard, Tom Petersen, E. Køie og flere. Jeg har samlet paa disse Blade i over 30 Aar, og de har været mig til megen Glæde og Oplivelse. Det er mit Ønske, at de ogsaa skulde berede andre noget lignende. Jeg har ment, at dette maaske ogsaa kunde være et lille Led, som har sin Betydning i Arbejdet paa Askov Højskole, som jeg omfatter med Deltagelse og gammel Kærlighed.

Vil De lade mig vide Deres Mening om Sagen og tale med Forstander Jacob Appel og Frue om den.

De er muligvis ikke klar over, hvem det er, som skriver til Dem. Vi har været sammen paa Askov Højskole i Vinteren 1881—82. Det er rimeligt, at De ikke husker mig, thi jeg var noget af en Eneboer. Jeg boede paa Gladhjem i den gamle Bygning ud imod Vejen. Jeg holdt mig en Del for mig selv. Vi var en stor Flok Elever, og om mange gjaldt det vel, at vi saa hverandre, men talte ikke sammen. Hvis De har et Fotografi af Eleverne fra den Vinter, vil De kunne finde mig, naar De fra H. Nutzhorn gaar tre Pladser til Venstre, og saa i den anden Række lægger Mærke til, at Aage eller Olav Schrøder sidder paa Skødet af Skands Hansen og har mig paa højre Side — naar man ser paa Billedet —. En bagved staaende Elev har Haanden tæt til min venstre Skulder.

Og saa er der et Ord, som med Rette kunde anvendes paa Anders Madsen, og hvis Sandhed jeg ikke tvivler om at han vilde indrømme. Det staar i Tilskueren 1912 S. 129 og skyldes Vilhelm Andersen: Hvad skader mig mit Lands, min Kreses, min Stues Lidenhed, naar Livsstrømmen gaar derigennem?

L. F. la Cour.

Om Middagen havde jeg Plads ved Fru Charlotte Schrøders Bord lige over for Karl Jørgensen, der kom hjem fra Soldatertjenesten. Paa højre Side sad Aage og Ingeborg Schrøder. Desuden var jeg kendelig ved at være blind paa højre Øje. Men alt dette ligger saa langt tilbage i Tiden, at det muligt er gaaet ud af Deres Erindring og gør intet til Sagen, men jeg har nævnt det, for at De mulig kunde mindes mig.

I omtrent 20 Aar har jeg nu været Mejeribestyrer her paa Omø ved Skelskør.

Det er ikke min Agt straks at skille mig ved hele min Samling af Raderinger; men en Del vil jeg afgive og Resten senere, i al Fald ved min Død, ligesom jeg, saa vidt mulig, vil vedblive at forøge Samlingen.

Har De Lyst til at besøge mig og se, hvad jeg har, er De velkommen. Det samme gælder selvfølgelig Jacob Appel, hvis han ved en Lejlighed kunde faa Tid at gøre en Afstikker, naar han rejser til eller fra København — eller enhver anden, som er knyttet til Skolen.

Indtil videre i hvert Fald ønsker jeg ikke Sagen omtalt til uvedkommende.

Med venlig Hilsen

Anders Madsen.

Man forstaar, at vi blev glade ved dette Brev. Det var ikke alene en betydelig Gave til Askov Højskole. Men hvad der var endnu mere: Der sad en gammel Lærling, som vi ikke havde haft Forbindelse med i tredive Aar, som trofast havde husket paa sin gamle Skole, bevaret Venskab for den og følte sig saa taknemlig over, hvad han havde oplevet dér, saa han nu tredive Aar efter vilde overdrage den en saadan Skat. Folk i Almindelighed vil vanskelig kunne

fatte, hvor velgørende det er for en Højskolelærer at opleve sligt.

Men hvem var denne Anders Madsen?

Han var født den 17. Februar 1852 paa Hvenemosegaard i Hesselager Sogn. Hesselager ligger ud til Store Bælt, omtrent midt mellem Nyborg og Svendborg. Stokkebæk flyder gennem Sognet. Naar Edvard Lembcke synger:

Du skønne Land med Dal og Bakker fagre,
 med grønne Enge og med gyldne Agre,
 med Kløfterne, hvor Bækken
 sig gennem Krattet snor,
 og langs med Vejen Hækken,
 hvor Fugleskaren bor!

saa er det møntet paa Sønderjylland; men man kan vanskelig tænke sig en Egn, det passer bedre paa end Egnen her, hvor Stokkebæk flyder gennem Sognet ud til Store Bælt. Og her laa Hvenemosegaard. Dens Marker gik ned til Bækken, paa en Strækning end ogsaa ud over den. I Haven laa en stor Kæmpehøj. Stillede man sig paa den, havde man den dejligste Udsigt, man kunde tænke sig: Enge omkring Bækken, kraftige Banker til hver Side; Skove veksler med Kornmarker; lidt længere borte Store Bælt med Sprogø, Agersø, Omø og Langeland, og midt mellem dem den lille Ø Vresen. En Morgen, naar Solen gik op over dette Landskabsbillede, saa var det saa herligt, saa man næsten ikke kunde tænke sig Paradis skønnere.

Paa Hvenemosegaard boede Gaardfæster Mads Jørgensen og Hustru, Karen Pedersdatter. De var Gaardfolk og havde vel ikke megen Sans for den skønne

Natur, som omgav dem paa alle Sider? Jo, det havde de netop. Fynboerne ejer megen Naturglæde og har Sans for Naturskønhed. De planter omkring deres Gaarde, passer deres Haver og freder om deres Smaaskove, saa deres Natur bliver som et Parklandskab: Frisk, hyggelig, afvekslende og dertil sommerfrodig. Og Mads Jørgensen og hans Hustru stod endda over Folk i Almindelighed, naar det gjaldt den Slags. Mangen en Sommersøndag tog de Børnene med, og saa gik det i Marken til de kønneste Steder, til Skoven, til Engen, til Aaen, man satte sig og hørte paa Insekternes Summen, paa Bækkens Rislen, paa Fuglesangen, og saa havde man Engens dejlige Blomsterflor foran sig.

Eller om Foraaret, naar Nattergalen begynder med sin Sang. Den begynder 1. Maj med et enkelt lille Pip. Næste Aften har den to Toner. Næste Aften igen tre. Og saadan bliver det ved indtil 12. Maj. Da synger den med fuldt Orkester. Det var altid en Højtid.

Mads Pedersen passede Gaard og Mark, Karen Pedersdatter Hus og Hjem og Have, og begge gjorde det forsvarligt. Særlig var Haven kendt for sin Skønhed, sin Frugt og sine prægtige Blomster.

De havde stærk Slægtfølelse. Mads Pedersen havde mange Søskende. De samledes mindst en Gang aarlig. „Det var Højtid“, fortæller en af Mads Pedersens Sønner, „naar dette Møde var paa Hvenemosegaard. Der kom Vogn efter Vogn. Én fra Ryslinge, én fra Ørbæk, én fra Frørup, én fra Faarup, o. s. v. Glæden lyste ud af de gamles Ansigter. De slog Armene om hinanden og kyssede hinanden baade til

Velkomst og til Afsked. Det greb vi unge stærkt, og Mindet om disse Møder staar levende og frisk for os, nu vi er bleven gamle.“

Og deres Synskreds gik langt videre end til Slægten. Hvad stort der skete i Landet, greb dem stærkt. Samme Søn fortæller: „Da Fader kom hjem fra Møllen og fortalte, at Kong Frederik VII var død, havde han Taarer i Øjnene. Og da han senere en Dag kom hjem og fortalte, at Hæren var gaaet tilbage fra Dannevirke, kom Taarerne atter frem. Vi Smaaafyre forstod ikke, hvad der var sket, men Faders Sorg greb os. Det var noget stort og noget sørgeligt, der var sket. Det gjorde et Indtryk paa os, som vi aldrig glemte“. Og da Sønnerne blev større, kom de paa Højskole. De skulde have Del i det ny Liv, som var ved at vaagne overalt.

I saadan et Hjem voksede Anders Madsen op. Han var den næst yngste af syv Søskende, fem Drenge og to Piger. Han var svag i sin Opvækst. Det var højre Knæ og højre Albued, der var noget i Vejen med. Man kunde have frygtet, at han vilde have bleven noget forkælet og pylrevorn i det. Men Moderen maa have haft den Evne, at hun kunde opdrage ham paa én Gang mildt og bestemt. I al Fald havde Anders en stærkere Pligtfølelse end de fleste. Aldrig skulde han krympe sig ved et Arbejde, men glad og frejdigt tog han det op. Da han blev lidt større, blev han raskere, saa han kunde færdes med sine ældre Brødre i Mark og Skov, paa Fisketure og andre Ture, som Drenge nu kan gøre.

Mest maatte han jo holde sig til Moderen. Men hvor var det ham en Glæde at hjælpe hende. Naar

Foraaret kom, og Arbejdet i Haven begyndte, var det en Fest for ham at hjælpe Moderen. I Førstningen var det kun lidt, maaske mest til Ulejlighed for hende, men snart blev det mere. Herved fik han sin Sans for Blomster, for Havearbejde og for den dejlige Natur vakt. Han blev ved til det sidste at elske sin Have, sine Frugter, sine Blomster og vilde selv passe det helt til det sidste.

Men ogsaa Faderen kunde han hjælpe. Naar Humleplukningen foregik, saa hjalp han og hans Brødre med. Faderen skar Humlerankerne ned af Stængerne. Drengene bar dem saa ind til Karle og Piger, der sad omkring store Kar og plukkede dem fulde af Humle. I Hegnene omkring Haven stod Haslerne tykt og tæt. De hang fulde af Nødder. Drengene plukkede saa en Haandfuld Nødder, som de tog med og delte ud til Plukkerne, samtidig de kom med en Favndfuld Ranker. Og paa lignende Maade gik det med de forskellige Arbejder Aaret rundt.

Den ældste af Sønnerne kom paa Sødinge Højskole. Det var Pastor J. Schiørring, der oprettede den og drev den i nogle Aar. Naar han saa kom hjem med Kammerater, og de sang og fortalte om, hvad de lærte der og oplevede, saa var det for de yngre Brødre, som en hel ny Verden aabnede sig for dem.

Men hvad skulde Anders Madsen blive, nu han begyndte at blive voksen?

Selv om han nu var bleven meget raskere og stærkere, vilde Bondearbejdet dog vist blive ham for svært. Men han var godt begavet og havde et let

Nemme og havde Lyst til at læse og til at lære. Det blev saa bestemt, at han skulde være Lærer.

Han kom først en Vinter paa Vejstrup Højskole, hvor Jens Lund og L. B. Poulsen, der senere blev Frimenighedspræst i Sønderjylland, var Lærere. Det var en herlig Vinter for ham. Saa kom han til Ryslinge for at blive forberedt til Seminariet af Friskolelærer Kr. Appel. Han boede hos en Farbroder, der havde en Gaard i Ryslinge. Det var en rig Tid for ham. De seks Dage gik med Skolearbejde, som han glædede sig ved. Om Søndagen hørte han Vilhelm Birkedals mægtige Forkyndelse. Og i Fritiden gjorde han Ture i den naturskønne Egn, der nok var lidt anderledes, men næsten ligesaa køn som hans Hjemegn. Som ældre talte han altid om denne Tid som en prægtig Tid.

Saa kom han i 1871 til København for at uddanne sig paa Blaagaards Seminarie. Ogsaa det blev en rig Tid for ham. Arbejdet paa Seminariet blev forholdsvis let for ham. Det gav ham Kundskaber, men det bidrog saa lidt til hans Karakterdannelse. Han besøgte Museer og Samlinger, han deltog i Vennemøder og Grundtvigs store og højtidelige Begravelse. Og hver Søndag sad han i Vartov, først under N. F. S. Grundtvigs Prædikestol og siden under C. Brandts. Det var disse Oplevelser han mindedes stærkest, og som han satte mest Pris paa. Men han savnede sin fynske skønne Natur og endnu mere sine kære Fynboer. Han blev en ensom Mand i København. De lige Gader, den haarde Stenbro, de fremmede Mennesker, der myldrede omkring ham, gjorde et stærkt Indtryk paa ham, men det var af Kulde, næsten af

noget fjendtligt; han tænkte altid siden paa det med en vis Gru.

Den 17. Juni 1874 fik han sin Eksamen: Meget duelig.

Saa skulde han til at se efter at komme i praktisk Virksomhed. Han fik først Plads hos den kendte Præst K. D. Konradsen i Hvirring som Huslærer for hans talrige Børneflok. Siden blev han Huslærer for Forpagteren paa Kjelhøj, der ligger omtrent midt mellem Odense og Middelfart. Her var tre Dreng, han underviste, og her var han i hele seks Aar. De nævnte Dreng fik næsten hele deres Børneundervisning hos ham. Han følte sig vel tilpas hos denne Familie, og de tre Dreng blev hans gode Venner, og det blev et Venskab, der holdt Livet ud. Han stod i stadig Brevveksling med den ældste lige til sin Død.

Da han saa var færdig med sine Dreng, tog han paa Askov Højskole i Vinteren 1881—82. Han var her i fulde seks Maaneder. Han hørte til de stille og beskedne. Man lagde saa lidt Mærke til ham, men han havde gode Betingelser for at følge Undervisningen, og saa havde han aabne Øren og et aabent Sind. Det var særlig L. Schrøders, H. Nutzhorns og Poul la Cours Foredrag, der optog ham mest, dog kastede han ikke Vrag paa noget af Undervisningen; han tog Del i alt, saa vidt han kunde, og lagde et Arbejde ind i det, saa han fik et godt Udbytte af Undervisningen. Og han fik ogsaa noget ud af Kammeratskabet. Ganske vist blev han ikke Kammerat med alle, men han vandt sig Venner og Kammerater. Imellem hans Papirer ligger et Ark,

hvoraf man ser, at en Flok af Eleverne, en 10—12 Stykker, har gjort en Udflugt til Nymindesgab. De har skrevet deres Navne paa Papiret tillige med en Verslinie eller et Valgsprog, H. P. Hanssen fra Nørremølle var med. Han skrev: „Sønderjylland vundet, det er Kampens Maal“. Aage Brummer, der døde som Forstander for Haandværkerafdelingen ved Vinding Højskole, skrev: „Grandt at skue, lydt at høre, bedst os aabner Vidskabsdøre“. Honoratus Bonnevie fra Streng-højgaard skrev: „Ikke synes, men være“ o. s. v. Blandt Deltagerne var ogsaa Enevold Terkelsen, nu Valgmenighedspræst i Herning, og Simon Klovdal fra Telemarken i Norge. Man ser en lille Kreds dér af Elever, og der iblandt flere, som har faaet en stor Gerning at øve.

Jeg var den Gang Lærer paa Uldum Højskole, saa jeg har ikke noget at fortælle om ham fra denne Tid; men ser jeg efter i Højskolens Elevfortegnelse, viser det sig, at Lærerne har syntes godt om Anders Madsen og regnet ham for en af Skolens allerbedste Lærlinge.

Fra Askov rejste han hjem. Hans Fader var død for nogle Aar siden, Moderen døde samme Aar. En ældre Broder havde Gaarden, men han sad haardt ved den. Gaarden var købt, men købt dyrt, Udgifterne var store. Han blev saa i nogle Aar hos Broderen og hjalp ham med Gaardens Drift og gjorde et godt Arbejde, saa de fik Gaarden sat i god Drift og arbejdede den lidt op af Gælden.

Han havde en Svoger, der var Lærer i Vormark, en By i Hesselager, og som blev syg. Anders Madsen blev Vikar for ham. Svogerens Sygdom trak ud og

endte med Døden. Anders Madsen havde nu faaet Smag for at blive Lærer igen. Børnene var glade ved ham, og Forældrene tilfreds med ham. De vilde gerne blive ved at have ham til Lærer. Han søgte saa Embedet, men fik det ikke. Det var en stor Skuffelse for ham. Han kunde ikke synge, noget, der var et stort Savn for ham. Han kunde altsaa ikke søge Hovedembederne. Her var en passende Plads; han havde vundet Børnenes Kærlighed og Forældrenes Tillid, og saa fik han den ikke. Han tog det som en Guds Styrelse: Han, der ikke kunde synge, han skulde ikke give sig af med at være Lærer.

Men han var ikke modløs af den Grund eller følte sig hjælpeløs. Nu kom Mejerivæsnet saa stærkt frem, og han sagde til sig selv: Det er netop noget for dig. Det kan du have med at gøre, selv om du ikke kan synge. Og skønt han var op mod de Fyrre, gav han sig i Mejerilære. Her viste han ogsaa sin Grundighed og trofaste Arbejde. Han lærte paa de bedste Mejerier og hos de bedste Mejerister. Han har haft selve Torben Jensen, Formanden for dansk Mejeristforening, til Lærer.

Saa skulde han have sig en Plads som Mejeribestyrer. Han hørte, de var ved at oprette et Andelsmejeri paa Omø ved Skelskør. Han søgte Pladsen og fik den. Den 5. Septbr. 1893 blev han Mejeribestyrer dér, og dér blev han ved at være til sin Død.

Omø er kun en lille Ø, der ligger yderst i den Række, der ligger der uden for Skelskør. Fra sit Hjem paa Fyn havde han haft tydeligt Udsigt derover, men aldrig havde han tænkt paa, at det skulde blive hans Hjem i en længere Aarrække. Øen er en

halv Milsvej paa den ene Led og en Fjerdingvej paa den anden. Der var lidt over 150 Mennesker paa Øen og kun lidt flere Køer, saa det var et lille Mejeri og Løn derefter. Han maatte selv gøre alt Arbejde, der kunde ikke holdes flere Mejerister eller Hjælpere. Men han holdt ud her i næsten 25 Aar. Han fik Tilbud fra Fyn paa store og vellønnede Pladser, hvor han kunde have en Stab af Hjælpere under sig, saa han kun behøvede at lede Arbejdet; men han sagde Nej. Jeg kan ikke være bekendt at tage fra Omøboerne. De andre kan sagtens faa en Mejerist; det bliver vanskeligere for Folk paa Omø. Det vilde være Forrædderi af mig at tage herfra. Saadan opfattede han sin Stilling.

Han blev paa Omø, og han befandt sig vel her. Han var en dygtig Mejerist og en trofast Arbejder og befandt sig vel ved Arbejdet. I 1913 besøgte jeg ham. Han stod midt i Arbejdet, da jeg kom. Ja, jeg maa gøre mit Arbejde færdig, saa du kommer til at passe dig selv lidt. Det kunde jeg saa prægtigt. Der gik saa en Time, maaske to, jeg husker ikke. Saa var han færdig. Vi spiste til Middag og havde saa en herlig Eftermiddag og Aften sammen. Næste Morgen begyndte han igen paa sit Arbejde, og jeg rejste med Dampskib.

Saadan gik hans Arbejde i 25 Aar. Det vil sige, Arbejdet var det samme, men Besøgene var sjældne, meget sjældne. Man kunde synes, at dette kunde sløve en Mand. Han var tilmed ugift og kendte ikke til Familielivets Glæder. Men han var fyldt af saa meget og havde saa mange Interesser. Vi tager de praktiske først.

Han var først Mejerist og passede sit Mejeri omhyggeligt, saa hans Mejeriprodukter altid var førsteklasses. Dernæst arbejdede han for Kvægbesættningernes Forædling og Forbedring. Han fik oprettet en Tyreforening. Han hjalp ved Indkøb af gode Tillægsdyr. Og han havde Held med sig. Kvægbesættningerne paa Omø er langt bedre nu, end de var for 25 Aar siden. Han indrettede selv en Hønsegaard, passede den selv og viste Folk, at man kunde faa en god Indtægt af sine Høns. Og saa fik han en Ægsalgsforening dannet, der stod i Forbindelse med Dansk Andels Ægeksporthforening. Og han anlagde Have, plantede Frugttræer og glemte ikke Blomsterne. Og han fik andre Folk til at plante, skaffede dem Frugttræer og ny Haveredskaber. De havde Redskaber nok, men de var tunge i det. Han købte lettere og mere haandterlige, købte i større Partier, købte derfor billigt og uddelte dem til Indkøbspris. Han vejledede og opmuntrede og havde ogsaa Held med sig her. Haverne paa Omø er i en ganske anderledes god Skik nu, end da han kom der over. Han fik en Brugsforening oprettet, var Regnskabsfører for den hele Tiden, i de første Aar endogsaa ulønnet. Vi ser, hvordan han paa alle Omraader arbejdede for, at de økonomiske Forhold kunde blive bedre, saa Folk fik mere ud af deres Arbejde og større Glæde ved det.

Men han tog sig ogsaa af andre Ting. Øen havde en Præst; men han var tillige Skolelærer og Postmester. Nu er der baade en Præst, en Lærer og en Postmester. Anders Madsen var ogsaa den drivende Kraft i det Arbejde, der blev gjort for at faa dette

ordnet. Han dannede en Foredrags-Forening og sørgede for, at Foredragsholdere kom til Øen. Han var aarlig paa Færde for at samle ind til Sømandsmissionen i Calcutta, Løventhals Mission og lignende. Da Sorø Amts historiske Samfund blev dannet, var han ivrig for at samle Medlemmer til det. Det sidste, han arbejdede paa, var at faa oprettet et Folkebibliothek, men det naaede han ikke. Døden overraskede ham.

Men hvordan kom denne Mand, der var saa stærkt optaget af praktisk Arbejde, praktiske Formaal og almene Foretagender, til at faa Sans for Kunst og samle paa Raderinger?

Det kom af sig selv, jævnt og stille, lidt efter lidt. Mens han var paa Askov Højskole, kom han til at købe en af C. Blochs Raderinger. Den kostede kun nogle faa Kroner. Han saa paa den og glædede sig ved den. Længe havde han kun den ene. Men endelig købte han én til, og én til igen. Og han fik mere og mere Glæde af dem og købte flere — og saadan blev han Samler. Men det blev ikke en Mani hos ham, saa han samlede blot for at faa en Samling. Nej, det var ham en Glæde at se paa disse Kunstblade, ja, endnu mere, det var hans Liv. Da jeg havde vekslet nogle Breve med ham og derigennem lært ham lidt at kende, tænkte jeg: Han maa jo være noget af en Særling. Han er Gammelungkarl, har nu siddet der afsides paa Omø, han kunde ingen Udflugter gøre, der var ingen, der kunde passe hans Mejeri, han maatte jo blive indsnævret i sin Tankeverden, han var nødt til at blive lidt af en Særling. Saa kom jeg over og besøgte ham, og jo mere jeg

talte med ham, jo mere overrasket blev jeg. Han havde et vidt Syn, han havde fulgt med i alt, hvad der var kommet frem i vort Land, han havde ikke alene Rede paa det, men det var som strømmet gennem ham selv, han var levende og frisk, hans Sjæleliv harmonisk, der var ikke Spor af noget særlingagtig hos ham, allermindst af, at han var snæversynet eller indestængt. I Samtalens Løb fik jeg dog Forklaringen. Han kom til at sige: Folk kan slet ikke forstaa, at jeg køber saa mange Kunstblade. De synes, Pengene kunde bruges paa en bedre Maade. Ja, jeg kunde jo sætte dem i Sparekassen; men hvad Fornøjelse kan jeg have af at sidde og kigge i en Sparekassebog. Derimod naar jeg er træt og medtaget, saa tager jeg mine Raderinger frem, og naar jeg saa har siddet og set paa dem en Tid, saa er jeg bleven frisk og glad. Saa tager jeg en af mine Bøger og læser en Del, og saa har jeg haft en dejlig Aften ovenpaa en god Arbejdsdag. Saa forstod jeg, at det var Arbejdet og Kunsten, der holdt ham frisk. Han fornyede sig gennem Kunsten, saa hans Sjæleager stadig stod i fuld Grøde. Jeg havde altid troet, at det var kun ved at leve sammen med andre Mennesker og udveksle Tanker og Meninger med dem, at man kunde holde sig frisk og forny sig. Nu saa jeg, at blot man havde noget at leve for og med og af, saa kunde man holde sig frisk, selv om man levede ene. Blot man havde én Ting, som man fordybde sig i og høstede Glæde af, kunde man holde sin Sjæleager grøn.

Du maa jo bruge en stor Del af din Løn til Indkøb af Raderinger, kom jeg til at sige. Nej, svarede

han. Min Løn er saadan, at jeg kan leve af den og lægge saa meget til Side, saa min Alderdom er sikret. Det maa jeg først sørge for. Saa maa jeg skaffe mig andre Indtægter til mine Raderinger. Jeg fører f. Eks. Brugsforenings-Regnskab. Hvad jeg faar derfor, kan jeg forsvare at bruge til mine Samlinger. Indtægten af Have og Høns gik vist samme Vej. Jeg anfører dette, for at man kan se, hvor praktisk han var, og hvilken fast Fod han havde i Virkeligheden.

Jeg har nitten Breve fra ham. Det første er trykt foran helt. Jeg gør her nogle Uddrag af de øvrige.

13. Marts 1912.

Tak for dit Brev og de tilsendte Aarsskrifter fra Askov Højskole. Jeg har heller ikke modtaget dem før. Egentlig er det bar Forsømmelse, at jeg ikke er indmeldt i „Askov Lærlinge“. Jeg har tidt tænkt derpaa, men det er bleven derved.

Hermed følger en Samling mindre Raderinger til Askov Højskole — en lille Mundsmag blot. — Naar jeg faar Tid og Lejlighed til at ordne mine Blade, skal der følge flere.

Nu vil jeg haabe, at disse Blade maa vinde Yndest. Iøvrigt er det af de Ting, som vinder ved nærmere Bekendtskab, navnlig de særlig gode. Jeg ser med ligesaa stor Glæde paa de ældste Blade som paa de nyere. Som Samler ser man jo tillige særlig ømt til de Blade, som er meget sjældne og saare vanskelig at faa fat i.

Smag og Behag er jo forskellig, men i Almindelighed staar C. Blochs Raderinger højt i Kurs. Mange af Vilh. Kyhns Landskaber og Søbilleder er paa sin Vis ligesaa smukke, men de koster kun en lille Brøkdal af, hvad der forlanges for Blochs.

En Ting er jo ogsaa, at Blochs Raderinger forlængst er udsolgte. Det gælder alle J. Th. Lundbys

og adskillige af H. N. Hansens, hvorfor disse ogsaa er dyre og vanskelig at faa til Købs.

Den ældre Slægts Raderinger er jo i kunstnerisk Udførelse en Del forskellige fra den yngres, idet de mere ligner Pennetegninger, hvorimod de sidste udmærker sig ved Toner og den stærke Fordeling af Lys og Skygge.

Skulde du komme paa en Foredragsrejse til Sjælland, kom da ogsaa her over og fortæl os lidt. Vi har en Foredragsforening; men det kniber med at faa Talere herover. Saa var der tillige Lejlighed til at besøge mig. Maaske havde jeg ét og andet, som det kunde interessere Dig at se, thi jeg har meget mere end Raderinger.

Endnu skal jeg tilføje, at jeg helst ser de Raderinger, som jeg giver Askov Højskole, nævnet som Gave fra en gammel Lærling. Naar Bestyrelsen véd, hvem det er, der giver dem, er det nok. Mit Navn behøver ikke at kendes af andre, i al Fald ønsker jeg det saadan indtil videre.

Med venlig Hilsen fra

Anders Madsen.

24. Maj 1912.

Det er midt i Pinsetravlheden og Kirkeklokken ringer før Mindegudstjenesten for den afdøde Konge, men jeg skal dog sende Dig et Par Ord vedrørende en Kasse, som i Gaar blev afsendt til Dig. Den indeholder 12 Raderinger og 1 Sortkunstblad til Askov Højskole. Liste over dem vedlægges. Det er mine største Raderinger og ikke alle lige betydelige. Jeg vil dog henlede din Opmærksomhed paa de tre store Blade af C. Locher — læg Mærke til, hvor Vandet er blankt i Forgrunden af „Skagens Strand“ — og H. N. Hansen „Pigen paa Kirkegaarden“. Jeg havde tænkt, at de skulde have været over til Eder inden Pinse, hvad der vel næppe naar sig. Ved Lejlighed kommer flere.

Jeg har saa lidt Plads hos mig, derfor har jeg maattet gemme disse store Blade i en Kasse, hvad der jo ikke er til Fordel for dem, naar de skal ses. De er da vanskelig at brede ud og kommer let til Skade i Kanten, men det kommer I nok over. Bryder I Jer om Kassen, kan den blive.

17. Juni 1912.

Hermed en Pakke Raderinger.

Af *V. Kyhn* har jeg nu sendt alt, hvad jeg har af ham — paa et Blad nær — og dermed har I faaet næsten alle hans Raderinger, i hvert Fald de bedste. Læg Mærke til det første „Sjællandsk Landskab“ og det sidste „Ry Sø“.

Saa er der en Del Blade af *Fr. Schwartz*, der iblandt det smukke og sjældne „Kristus i Gethsemane“. Efterhaanden vil der komme mange flere af ham.

Af *Thorvald Niss* sender jeg tre særdeles gode Raderinger. Se rigtig paa det ypperlige „Stormvejr, Esrom Sø“ og „Solsikker“. Af „Aaen i Borrevejle Skov“ er der taget 50 Kunstnertryk, alle forskellige. Foruden de sendte, har jeg endnu et af disse, hvor Lyset er svundet mere og Skumringen tager Overhaand.

28. Juni 1912.

Det glæder og interesserer mig, at du ogsaa har samlet paa Raderinger og har haft lignende Følelser, som jeg selv saa godt kender. I Førstningen af min Samlertid var jeg altid ivrig efter at vise mine højt-skattede Blade frem, men det blev jeg efterhaanden vænnet af med, thi der var kun faa, som brød sig om dem. De fleste syntes vist i deres stille Sind, at det var taabeligt af mig at give Penge ud til sligt. Men ligesom du skriver om din Glæde, naar Du fandt nogen, der skønnede paa Raderinger, saaledes gaar det mig. Af og til kommer her ogsaa nogen, der deler min Interesse og glæder mig ved deres Forstaaelse af og Kærlighed til denne Kunst. Stundom

har jeg Morskab af enkelte højt kultiverede, særlig Københavneres Forbavselse over at finde saadanne Ting her ude paa en lille afsides Ø blandt Bønder og Fiskere.

Der er et lille Omslag med fire Kunstnertryk, hvoraf jeg foruden *Anna Anchers* „Gammel læsende Kone“ særlig vil henlede din Opmærksomhed paa *P. S. Krøyers* Selvportræt, et i mere end én Henseende værdifuldt Blad. Du kender vel Aarestrups Digt: „Man har Sagn om Borgtapeter“, ellers skal jeg sende Dig det til Forstaaelse af *H. N. Hansens* Blad. „Storm“ af *C. Locher* anses for hans bedste Radering.

Jeg har denne Gang sendt nogle Blade af *Tom Petersen*. Han er lidt tør, men paalidelig, og hans Ting spaar en lang Levetid.

12. December 1912.

Hermed følger en lille Julegave til Askov Højskole. Den kommer i lidt god Tid; men jeg vilde sende Pakken, inden at der bliver alt for overvældende Travlhed med Julesendinger.

Af *H. N. Hansens* Blade vil jeg særlig henlede din Opmærksomhed paa den Række, som kaldes „De lyse Nætter“, fire saare skønne Blade, de mest efterspurgte af hans Værker. Der er ikke taget mange Tryk, og de samme har længe været udsolgt.

O. Haslunds er af en anden Art; men jeg finder dem alle nydelige.

4. Juli 1913.

Baade ved Paaske og Pinse var det min Agt at ville have ladet høre fra mig, men jeg naaede det ikke. Nu i lang Tid har jeg ikke kunnet skrive paa Grund af Seneskedebetændelse i højre Haandled; men da jeg nu igen kan begynde at bruge Haanden, skal det være.

Hermed følger en Pakke Raderinger til Askov Højskole. Foruden *C. Blochs* og *Thorvald Niss'* Blade vil jeg særlig fremhæve *Joh. Nordhagen Bjørnsons*

Portræt og H. N. Hansen, Mark Avrel. Ja, Cilius Andersens „Maaneskins Nat“ finder jeg ogsaa meget smukt.

Som Du ser, er fire af disse beskyttet ved dobbelt Omslag. Jeg vilde ønske, at Højskolen kunde overkomme at bringe alle de bedste Ting i lignende Omslag, da det er den eneste Maade at beskytte dem paa, hvis der tidt skal tages paa dem; ellers vil de blive plettede, tilsmudsede og ødelagte.

Jeg har sidste Aar sendt omtrent en Tredjedel af min Samling. Skønt det ikke er den bedste Del, saa er der dog saa mange gode ypperlige Ting imellem, at der kan skønnes over Samlingens kunstneriske Værd. Jeg har derfor tænkt paa at komme med et Forslag om at faa en Ordning mellem Skolen og mig, saa den i alle Maader tilsikres at faa, hvad jeg ejer af Raderinger, thi jeg ønsker ikke at skille mig af med dem alle foreløbig. Kunde der ikke skrives et Slags Gavebrev, hvorved Skolen tilsikres alt, hvad jeg ejer af Raderinger ved min Død. Da der er saa mange kloge Hoveder paa Askov, kan den Sag jo let bringes i Stand derfra. Lad mig høre din Mening derom.

Skønt jeg ikke stiller nogen Betingelse ved min Gave, kunde jeg dog nok ønske, at Skolen paatog sig den Forpligtelse at beskytte og bevare Samlingen. Dette er vel ikke et urimeligt Ønske? I pengelig Henseende er Samlingen jo ogsaa en Del værd. De to medfølgende Raderinger af C. Bloch har jeg betalt med 150 Kr. Men hans Blade er ogsaa de dyreste, skønt H. N. Hansens egne Tryk kommer nær der op imod.

29. September 1913.

Tak for dit rare Brev og Tak for Bøgerne, Du sendte mig. Jeg er glad ved dem og har ofte tænkt paa at købe dem, men det er blevet ved Tanken. Disse gamle Vedtægter og Love interesserer mig meget.

Jeg var meget glad ved, at Du kom over og besøgte mig, men jeg havde nok Lyst til at tale lidt mere med Dig. Og i de smukke Sommerdage, der fulgte efter, tænkte jeg paa, at det var Skade, at Du ikke havde lidt bedre Tid, saa jeg kunde have trukket Dig omkring paa Øen og vist Dig alle dens Ejenommeligheder. Men jeg haaber, at Du besøger mig en anden Gang, saa opretter vi det forsømte.

(Han fortæller saa om Besøg af en Broder, om sine Bøger, som vi havde talt om, og slutter):

Jeg vedlægger en Bog, som jeg haaber Du vil have lidt Fornøjelse af at eje. Det er Ingemanns „Blandede Digte“ 1845 med en Tilskrift fra Forfatteren til N. F. S. Grundtvig. Som jeg fortalte Dig, købte jeg den paa Avktionen efter Grundtvig. Hvis der havde blevet Alvor af at samle Grundtvigs Efterladenskaber i et Grundtvigs Hus, havde jeg tænkt at skænke den dertil. Men det er der jo ingen Udsigter til. Saa er det bedst, Du faar den, saa er den jo foreløbig i gode Hænder.

Venlig Hilsen fra

Anders Madsen.

29. December 1913.

Hermed en lille Pakke Kunstblade til Askov Højskole, hvoraf jeg særlig vil henlede din Opmærksomhed paa H. N. Hansens prægtige Radering „Circe“, og Adolph Larsens „Februar Aften“. Jeg har denne Gang ladet medfølge nogle Ting, som ikke er Raderinger, men som nok kan føjes ind i Samlingen. Først de udmærkede Litografier — Kunstnertryk af Luplau-Jansen, som jeg har faaet gennem „Grafisk Kunstner-samfund“. Saa er der ogsaa et Litografi af E. Krause „Ved Sildebaadene“, levende og solfyldt, men det skal ses paa god Afstand. Endvidere en Tegning af den saa berømte og omstridte Frue Kirke.

Jeg er forresten blandt Spirmodstanderne. Hvorfor skal de have Lov til at ødelægge noget saa smukt

og ejendommeligt. Lad Brygger Jacobsen rejse det smukke Taarn et andet Sted, men lad Frue Kirke være i Fred, som den nu en Gang er.

3. Marts 1914.

Hermed følger en Pakke med Raderinger til Askov Højskole. Der er særlig gode Ting af Niels Skovgaard, Ernst Køie og Axel Helsted.

22. December 1914.

Hermed nogle Raderinger. Der er to af J. Th. Lundbye, tre af Joakim Skovgaard, én af Niels Skovgaard og én af C. Bloch. Jeg tænker, I vil synes godt om dem. Joakim Skovgaards er vistnok store Sjældenheder. Da jeg fik dem fra ham, skrev han, at han kun havde solgt én — Uddrivelsen — til et tysk Museum. Men muligvis har han nok givet nogle bort.

Det er farefulde Tider, vi lever i. Gud holde sin skærmende Haand over os alle.

4. Marts 1915.

Tak for din Omsorg med at faa Gavebrevet i Orden. Jeg har ansat Samlingens Værdi til 4000 Kr. Jeg har omtrent 530 Blade, hvoraf I har faaet omtrent Halvdelen. I øvrigt er det vist bedst at kalde Samlingen Raderinger og lignende Kunstblade, thi jeg har adskillige værdifulde Litografier og Træsnit — Kunstnertryk. Jeg køber stadig ny Blade, saa den øges hele Tiden.

Med Hensyn til Samlingens kvalitative Værd skal jeg bemærke, at fra først af tænkte jeg nærmest paa — saa vidt mulig — at købe de bedste Mestres bedste Blade, men efterhaanden som Samlingen vokste, og jeg navnlig gennem Raderforeningen og „Fremtidens“ Bortlodning fik en Del Ting, som ikke alle kunde regnes dertil, ændredes Formaålet noget, idet jeg mente, at den ogsaa skulde have historisk Værdi,

give et Billede af Raderkunsten her hjemme i det Tidsrum, som Samlingen omfattede. Derfor omfatter den nu Blade af næsten alle vore Raderere, der har nogen Betydning.

Du har et Par Gange ytret, at Du knap forstod, at jeg kunde nænne at skille mig af med alle disse Blade. Jo, det kan jeg godt, thi jeg ved, at de gaar til et varigt og godt Formaal. Og efter som Samlingen vokser ovre hos Eder, føler jeg ogsaa en Forpligtelse imod den, at den skal blive noget betydeligt. I har da ogsaa allerede mange ypperlige Blade. Og gaar alt vel og efter Ønske, skal der komme mange endnu. Selv har jeg altid nok at glæde mig ved her hjemme.

Jeg tænker somme Tider paa, at Askov Højskole maaske ogsaa kunde have Brug for adskilligt af det, som jeg ogsaa samler foruden Kunstblade. Jeg havde i sin Tid tænkt paa at give det til Øen her, men jeg véd ikke, hvordan jeg skal faa det anbragt, thi jeg er ikke rig nok til at kunne bygge et Hus, hvor det kan anbringes. Det er jo ikke store Ting, men adskilligt var dog vistnok værd at bevare, hvor det kunde komme til at gøre Nytte. En Del Oldsager, kulturhistoriske Ting, geologiske Genstande, Mønter fra Kristian IV til vore Dage, en meget sjælden Skuemønt fra Svenskernes Belejring af København og flere Billed- og Pragtværker. Hvis Du kommer her i Nærheden og har Tid, kunde Du komme. Saa kunde Du se paa det. Det samme gælder ogsaa enhver anden af Skolens Lærere. I Sommer ventede jeg saa smaat paa, at Du havde set her over.

28. December 1915.

Tak for Julehilsen og „Hodde og Tistrup i gamle Dage“. Jeg har med megen Fornøjelse læst det. Og Tak for dit Brev i Sommer. Det har jeg vist aldrig faaet gengældt. Det kniber for mig at naa alt det, som jeg skulde — jeg er formodentlig for sen af mig — og navnlig Brevskrivning er det galt med.

Har Du ikke været ude at rejse i Sommer? Jeg havde ventet at se Dig her ovre. Der er adskilligt, jeg havde Lyst til at tale med Dig om.

Her gaar ellers alt ved det gamle, som man siger, skønt Krigen øver sine Virkninger ogsaa hos os paa mange Maader. Gud véd, naar den skal faa Ende? Jeg grubler lidt over de Rædsler og Sorger, som følger i dens Spor. Men ogsaa det maa være godt for noget, ellers lod Gud det ikke ske. Krig har vi jo altid haft nok af i Verden — om end denne er den største — og det vil vi vel ogsaa fremdeles blive ved at faa, undtagen det skulde ske, at alle Mennesker blev Filistre og — jeg havde nær sagt — radikale; jeg mener ømskindede og bange for at dø, for saa holdt de vel op med at slaas. Kulturen, ser vi, kan ikke gøre det.

Hermed følger en Mappe med Raderinger. (Og saa gør han Rede for, hvad det er for nogen.)

5. Januar 1917.

Tak for Bogen Askov Højskole 1865—1915. Den har jeg haft megen Glæde af. Og Tak for Julehilsen og for, at Du saa venlig tænker paa mig.

Jeg har i Sommer og Efteraaret gaaet og ventet paa, at Du fra en Sjællandsrejse mulig kunde have faaet i Sinde at gøre en lille Afstikker til Omø. Men det skete ikke. Du har vel været optaget andet Steds.

I har jo mange Elever paa Askov Højskole, og det er glædeligt. I den Retning mærker I ikke til Krigens Indflydelse. Juledag, da jeg var i Kirke, fik jeg en Hilsen fra Dig gennem en lille Omøbo, som er hos Jer paa Skolen. Dette vidste jeg intet om, før han fortalte det. Ja, saadan er Verden! Jeg véd næsten bedre Besked om, hvad der sker nede i Rumænien end hvad der foregaar paa Omø — i visse Retninger. Nu, jeg lever ogsaa meget for mig selv, optaget af det, som jeg arbejder med. Jeg vil haabe,

at omtalte lille Fyr, Kristian Hansen, maa være en flink Lærling og trods sin Ungdom faa et varigt Udbytte af sit Askov Besøg. Han har Evner og Kræfter, blot de kan blive ledet i en god Retning.

Jeg har det godt, men Krigen, skønt paa Afstand, griber stadig ind i ens Tankeliv. Haab og Frygt for Udfaldet veksler. Men det véd jeg dog, at Gud Fader raader for vor Skæbne.

Det har gaaet mig nær til Hjærte, at de vestindiske Øer blev solgt. Jeg forstaar ikke, hvor saa mange gode og brave Mennesker har haft deres Hjertelag og Samvittighed henne i denne Sag?

Nu sender jeg tre Raderinger af Carl Bloch, som skal være min Nytaarsgave til Askov Højskole.

4. April 1917.

Det er en noget broget Samling, som jeg sender denne Gang, men naar Bladene bliver fordelt, hver til sit Ophav, vil de nok udfylde deres Plads. C. Blochs „Opstandelsen“ er Kunstnerens eget Eksempplar, som har hængt paa hans Væg. Det er et udmærket Blad, og det svarer godt til „Kristus i Gethsemane“. Det er egentlig svært at slippe det, men man skal jo ikke ruge over sine Skatte, som Dragerne over Guldets i Oldtidssagnene — og jeg har saa meget andet.

Med Joh. Nordhagens Portræt af Professor Hans Gude har I nu to Raderinger, som I nok kan være bekendt at vise norske Gæster. Det er paa sin Vis ikke saa lidt forskelligt fra Bjørnsons Portræt.

Jeg vedlægger et Par Udtalelser om nylig afdøde Fr. Schwartz, som det mulig kan interessere Dig at læse; men Du bedes sende mig dem tilbage ved Lejlighed.

25. Marts 1918.

Tak fordi Du tænker saa venligt paa mig, og Tak for Bogen om Jens Johansen. Den er jeg meget glad ved,

I Gaar sendte jeg nogle Raderinger over til Dig, som Du bedes give til Askov Højskole. Nu skal I jo have Eders Foraarsudstilling, saa mente jeg, at de passende kunde sendes. Jeg har ikke Tid at skrive mere end disse faa Linier. Ved Lejlighed skal Du høre lidt udførligere fra mig.

Med Undtagelse af O. Svensons farvelagte Blad, som jeg har faaet af Forlæggeren, er alle Blade af Fr. Schwartz og købte for ikke lang Tid siden. Jeg vilde nødig, at disse skulde mangle i Samlingen. Læg særlig Mærke til Hovedet af den gamle Kone. Det er et saare skønt Billede.

21. April 1918.

Tak for dit venlige Brev. Det glæder mig altid at høre fra Dig.

Da jeg sidst sendte nogle Kunstblade til Skolens Samling, var der et Par Stykker, som skulde have været med, men som i Øjeblikket ikke kunde findes. — Det er et af Tegnene paa, at jeg begynder at blive gammel, at jeg har saa let ved at forlægge noget, saa jeg ikke kan finde det igen i en Fart. — Nu følger de hermed tillige med et tredje: Pige med Straahat. Det er efter min Opfattelse gode Schwartz'ere. Bjærgpartiet er det eneste Landskabsbillede, jeg kender, af ham. Det indtager derved en Særstilling blandt hans Raderinger.

Nu har jeg kun fem Blade tilbage, ellers har I Eksemplarer af alle de Raderinger, jeg har købt af ham. Og Du har Ret i, der er mange udmærkede og tiltalende Blade iblandt hans Ting, hvis Skønhed man mere og mere faar Øje for, jo tiere man ser dem. Jeg samstemmer med Dig i, at man maa være taknemlig for, at man har faaet Evne til at glæde sig over sligt.

Saa følger endvidere omtalte lille Bog: L. Holbergs Epigrammer. Jeg vil haabe, Du maa faa nogen Glæde saavel af dens Indhold som Udstyr. En Inte-

resse har den i et hvert Fald ved at være et Bernstentryk.

Jeg har i Tidernes Løb faaet adskillige af de Bøger, som Bogelskere sætter Pris paa — ikke saa faa endda.

Vi er i Færd med at skulle danne en Bogsamling her paa Omø. Ved den sidste Generalforsamling fik jeg Brugsforeningen til at give 50 Kr. dertil. Jeg véd, at der fra Statens Side gives Tilskud til saadanne, men jeg kender ikke, hvor man skal henvende sig der om. Maaske Du kan hjælpe mig.

Vi har længe været uden selvstændig Præst — ham fra Agersø betjener Embedet — men nu venter vi snart at faa en udnævnt. Det er blot Alderen, det drejer sig om. Her skal i Sommer bygges Præstebolig, idet den nuværende skal benyttes af Skolelæreren. Vi faar saa baade Præst og Lærer. Saa haaber jeg, at derved bliver der ogsaa Kræfter til at virke ved Bogsamlingen saavel som i anden god Oplysnings Tjeneste. Præsten skal ogsaa undervise i tre Dage om Ugen. Da jeg er Menighedsraadets Formand har jeg haft ikke saa lidt Arbejde vedrørende hele dette Forhold. Maatte det nu blive til Glæde og Velsignelse for os her paa Omø.

I denne Tid har jeg travlt med Havearbejde, naar jeg har Lejlighed dertil, og det har jeg rigeligere i Aar end sædvanlig, thi Mejeriet gaar kun hveranden Dag. Vi sparer paa Kul og alle andre Udgifter. Krigens Tryk rammer os alle. Men iøvrigt maa vi danske ikke klage.

For et Par Dage siden blev en Russer bragt i Land her paa Omø. Han laa død — formodentlig af Kulde og Sult — i en Baad fyldt med Vand, drivende syd for Øen. Idag skal han begraves. Jeg skal da ogsaa hen at følge ham. Det gør et vemodigt Indtryk, at et Menneske saaledes omkommer, og dog er han kun som en Draabe i Havet, én blandt de utallige Ofre, som Krigen kræver. Hvor Menneskene

dog er forblindede og egenkærlige, at det ene ikke kan lade den anden være i Fred. Nu skal denne Flygtning hvile ved Siden af en Tysker, som drev ind her i det første Krigsjaar.

Ja, nu vil jeg slutte for denne Gang, da der er andet, der kalder paa mig.

Hvis Du kommer ud at rejse i Sommer, haaber jeg, at Du ikke drager min Dør forbi. Jeg har adskilligt at vise Dig og meget at tale med Dig om, noget jeg gjerne vil høre din Mening om.

En venlig Hilsen til Skolen og dig selv fra din hengivne

Anders Madsen.

Det var min Bestemmelse, at jeg i denne Sommer vilde have besøgt Anders Madsen. Jeg var gerne i København en Tur for at arbejde i Arkiver og Biblioteker. Paa Hjemturen vilde jeg saa lægge Vejen om ad Omø. Men saa blev jeg saa medtaget og københavnertræt, saa jeg syntes, jeg kunde ikke. Da jeg saa kom hjem faar jeg følgende Skrivelse:

Hr. Højskolelærer Poul Bjerge,

Bakkehus, Vejen.

I Dødsboet efter Mejeribestyrer Anders Madsen af Omø, hvilket Bo behandles af nærværende Skifteret, er forefundet et af afdøde den 2. Maj 1915 for private Vidner oprettet Testamente, hvoraf en Afskrift vedlægges.

Dette Testamente er paa en i Boet afholdt Skiftesamling anerkendt af samtlige Arvinger med Undtagelse af en i Amerika boende, fra hvem der den Gang endnu ikke var fremkommen Fuldmagt, men har denne Arving senere meddelt en af de her i Landet værende Arvinger Fuldmagt, og vil Testamentet derfor antagelig blive anerkendt af samtlige Arvinger paa næste Skiftesamling i Boet, der vil blive afholdt paa nærværende Skifterets Kontor i Skelskør

Tirsdagen den 5. November Eftermiddag Kl. 1¹ 2.

Saaledes foranlediget skal jeg med Bemærkning, at Boets Samling af Raderinger og Kunstblade m. m. er bragt til Stede her paa Kontoret tjenligst henstille til Dem at møde paa nævnte Skiftesamling enten personlig eller ved en med behørig Fuldmagt forsynet Repræsentant for at varetage Folkehøjskolens Tarv.

For Modtagelsen af nærværende Meddelelse imødeses behagelig Anerkendelse.

Vester-Flakkebjerg Herreds Skifteret, den 22. Oktober 1918.

F. Bülow.

Dette greb mig stærkt. Jeg havde planlagt et Besøg hos ham, og saa var han død for flere Maanedes siden. Jeg vilde gerne have talt ved hans Baare og lagt en Krans paa hans Grav fra Askov Højskole, og saa havde jeg ikke Anelse om, at han var gaaet bort.

Han blev syg i Juni, laa kun i nogle faa Dage, og baade han selv og andre troede, han var kommen over det; men saa tog Døden ham ganske pludseligt den 25. Juni. Den 2. Juli blev han begravet. Alle paa Øen, der kunde gaa og krybe, fulgte ham til Graven.

Man havde paa Øen Respekt for hans Arbejde og for hans Person. Han havde sin egen Overbevisning, og den hævdede han over for alle, og det uden Personsanseelse, og det kunde sommetider støde. Men nu, da han var gaaet bort, var alt dette glemt. Nu følte man, man havde mistet en Ven, en god Kammerat, et betydeligt Menneske. Omø havde lidt et stort Tab.

Han var en ensom Mand, men han var en lykkelig Mand i al sin Ensomhed, siger en af Omøboerne.

Alle vi andre maatte synes, han var ensom, men han følte sig ikke ensom. Tiden blev aldrig lang for ham. Han klagede endda over, den gik for hurtig, den kunde ikke slaa til. Da jeg besøgte ham, var der samtidig en Kunstner fra København. Han havde nær tabt baade Næse og Mund af Forbavselse over, hvad han saa. Men saa udbryder han: Ja, det maa være fornøjeligt for Dem, med al den Kunst, De har, men det maa da være morderlig kedeligt for Dem at sidde her ene de lange Vintre igennem paa denne afsides Ø. Der blev en lille Pavse; men saa rejser Anders Madsen sig og stille, men med en overbevi-sende Kraft, siger han: Jeg har været to Aar i Køben-havn. Nu har jeg været over tyve Aar her paa Omø. Jeg har ikke kedet mig saa meget i Løbet af disse tyve Aar, som jeg har kedet mig i København i de to. Der blev ikke talt mere om Kedsomhed. Jo, Anders Madsen var en lykkelig Mand. Han havde Evne til at fylde sine Dage med Liv og Indhold.

Saa et Par Ord om selve Samlingen og en For-tegnelse over den i Sammendrag.

Anders Madsen samlede med Skønsomhed og Om-tanke. I Førstningen var det blot blandt Mestrene, senere søgte han at gøre Samlingen mere omfattende, saa at den kunde vise, hvad dansk Raderkunst havde ydet fra Førstningen af og indtil han sluttede med at samle. Og saa vidt jeg kan se, har han ført Planen igennem. Han raadførte sig med Sigurd Müller, og denne havde megen Glæde af at veksle Breve med Anders Madsen om Kunst. Og det varede ikke længe, før Sigurd Müller sagde: Han raadfører sig nok med

mig; men han har jo mere Forstand paa Kunst, end jeg har. Da Anders Madsen døde, vilde Sigurd Müller have skrevet et Stykke om ham til Højskolebladet; men saa gik han selv bort.

Anders Madsens Samling var ogsaa kendt af Kunstnere og Kunsthandlere. Jeg ser paa flere af Bladene, at de er sendt ham fra Kunstner eller Kunsthandler med en Tilegnelse. Da man i 1913 vilde have et Tryk efter Fr. Schwartz: „Julegaven“ til Jule-roser, kunde man ikke finde noget Eksp. af de fineste Tryk i København. Og da man saa kom til Kunsthandler Hans Frandsen, sagde han: Ja, saa er der ikke andet Raad, end vi maa ud til Anders Madsen, Omø. Og ganske rigtig, dér fik man Billedet.

Følgende Fortegnelse giver et ydre Billede af Samlingen. Men det er ogsaa kun et ydre. Mange af Bladene er Kunstnertryk eller Prøvetryk eller blot Udkast. Blot for at tage et Eksempel. Af Hans Nic. Hansens „I Haven udenfor Slottet“ er der fire Blade, alle forskellige. Og saa er der flere Blade, som aldrig har været i Handelen. Kunstneren har blot brugt dem til at sende gode Venner som Hilsen eller lignende.

Der findes ogsaa Blade med Træsnit, Sort Kunst, og Litografi, men de er faa i Sammenligning med Raderinger.

Ancher, Anna	3	Benzon, C.....	1
— Michael	2	Bloch, Carl	18
Andersen, Cilius	5	Blom, G. V.	3
— Ingeborg	1	Bonnesen, Chr.....	1
Bache, Otto	5	Clod-Svendsson, S.	2
Bandsholt, H. C.....	2	Fischer, Villh. Th.....	1

Friis, Achton.....	1	Kølle, Claus Anton.....	2
Frimodt, Johannes.....	1	Larsen, Adolph.....	16
Frølich, L.....	7	Locher, Carl.....	38
Hansen, Heinrich.....	1	Lund, Jens.....	1
— Hans Nik.....	77	— Søren.....	6
— Louise Ravn.....	5	Lundby, J. Th.....	10
— Sigvald.....	1	Lübschitz, J. L.....	5
Haslund, Otto.....	14	Magaard, V. R.....	13
Helsted, Axel.....	5	Marstrand, Villh.....	1
Henningsen, Frantz.....	2	Meyer, Ernst.....	3
Henriques, Marie.....	1	Melbye, Anton.....	1
Hintze, Gudmund.....	2	Moe, Louis.....	4
Hobbema, M.....	1	Niss, Thorvald.....	7
Hofman, G.....	1	Nordhagen, Johs.....	3
Holm, Axel.....	3	Petersen, Edv.....	2
— Ebba.....	1	Petersen, Tom.....	37
Høegh-Guldberg, E. L.....	2	Repholtz, A.....	7
Ilsted, P.....	6	Roose, Aage.....	6
Jansen, Luplau.....	2	Saltoft, Edvard.....	1
Jensen, Karl.....	2	Schwartz, Fr.....	62
— Louis.....	8	Skovgaard, Joakim.....	8
— Oluf.....	7	— Niels K.....	12
Jerndorff, August.....	4	Sonne, Jørgen.....	1
Johansen, P.....	1	Steenstrup, Resen.....	1
Johnsen, Hjalmar.....	1	Steffensen, Poul.....	1
Jørgensen, Aksel.....	3	Svenson, Ove.....	1
Kongstad, Kr.....	8	Teglbjerg, C. V. Stubbe ...	8
Krafft, Joh. August.....	1	Thomsen, Carl.....	4
Krause, E.....	21	Westergaard, H. V.....	3
Krohn, Pietro.....	5	Willielm, Peter.....	1
Krøyer, P. S.....	7	Willumsen, J. F.....	1
Kyhn, Villh.....	32	Ubestemte.....	38
Køje, Ernst.....	16		

Det bliver ialt 596 Raderinger og Kunstblade.

FRA FOLKEMUNDE I SORØ AMT.

Af

L. Christensen.

Det, som jeg her nedskriver, er, hvad jeg har hørt mine Forældre, Bedsteforældre og andre gamle Folk tale om i min Barndoms- og første Ungdomstid*). Det er saaledes kun mundtlige Overleveringer, som jeg har i Hukommelsen, og de kan derfor ikke betragtes som absolut historisk paalidelige i alle smaa Enkeltheder, men i sin Helhed nærer jeg ingen Tvivl om, at de Gamle selv har oplevet, hvad de fortalte.

OM PENGE OG DYRTID.

Min Bedstefader var Tømrer og Hjulmager i Egeslevmagle; i daglig Tale kaldtes han *Huggeren***);

---

*) Forfatteren er født 1845, hans Fader 1805, hans Farfader ca. 1770—80. Red.

***) Denne Benævnelse blev brugt for dette Haandværk endnu i 50erne da jeg gik i Skole, nu høres den aldrig.

han fortalte, at i de nærmeste Aar før 1813 var der en forfærdelig Dyretid, og iblandt Befolkningen herskede den yderste Fattigdom lige ved Siden af den mest kolossale Ophobning af Penge hos de enkelte, som var i Besiddelse af den fornødne Forstand, Dristighed og Hensynsløshed. Naar det er sagt i disse sidste Krigsaar, at de rige er bleven rigere og de fattige fattigere, saa passede dette vist lige saa godt paa hin Tid.

Bønderne, som ellers havde levet under temmelig trange Kaar, kom i disse Aar pludselig til stor Velstand, idet Kornpriserne i 1812 var kommen op paa over 60 Rdlr. Tønden, saa de, som havde noget at handle med, regnede ikke Penge for noget. Naar Bønderne om Aftenen sad og spillede Kort, var det ikke sjældent, at de tog en Pengeseddel og stak til Lyset og tændte den store sølvbeslaaede Merskums-pibe ved. En Mand i Byen solgte en 2 Aars Plag og fik 1200 Rigsdaler for den; det var lige den Sum, han skyldte i sin Gaard, og nogle af hans klogere Kolleger raadede ham til at udbetale Gælden med det samme, men det vilde han ikke høre noget om, 60 Rdlr. om Aaret i Rente, det var jo ikke noget at tale om, en eneste Tønde Korn kunde jo klare det. Da samme Mand blev gammel og overlod Gaarden til Sønnen, stod de 1200 Rdlr. i den endnu, som Sønnen saa maatte slæbe med al sin Tid. I de fattige Aar i 20erne skulde der mange Tønder Korn til for at betale Renterne, endsige en Kapital, paa blot 1200 Rigsdaler.

Penge var i mange Retninger lette at komme i

Besiddelse af i disse Aar, men de var ogsaa lette at komme af med; hvad der kommer let, gaar let, som Ordsproget siger. Adskillige mindre forstandige blev overmodige og storpralende. Et Eksempel i den Retning hørte jeg ofte min Fader fortælle, naar Samtalen drejede sig om de gamle Tider. Gaardmand Anders Hansen i Egeslevmagle var kommen i Skænderi med Sognepræsten Provst Sejer Malling Bejer om Præstetienden. Denne blev da ydet i Kærven som de kaldte det, d. v. s., at Præsten fik hver 30te Neg af hele Høsten. Han satte nu en grov Ed paa, at næste Aar skulde Provsten ikke faa et eneste Neg af ham i Tiende. Provsten, som var i sin gode Ret, mente, at det havde ingen Nød, det skulde han nok vise. Men Gaardmanden, som var en meget velhavende Mand, kunde nok taale at miste et Aars Kornhøst, og næste Sommer, da Høhøstens Tid kom, slog han hele sin Sædafgrøde af og høstede den hjem som Hø; af dette gaves der ingen Tiende. Og saaledes blev Provsten narret for sin Præstetiende, ligesaa Godsejeren, som skulde have Kirketienden.

Det var vist ikke alene Bønderne, der sløse med Pengene, efter hvad der fortaltes. Provst Bejer kørte meget ud, og naar Drengene var paafærde og lukkede Byleddet op for ham, kastede han altid Penge-sedler ud til dem. Naar General Castenskiold fra Borreby og Omegnens andre Herremænd, jævnlig kom hos Provsten til Spilleselskab, gik det ofte lystigt til, saa Stemningen undertiden var meget høj, naar de kørte hjem; saa vidste Drengene, at det gjaldt om at være paa Pladsen ved Leddet, saa van-

kede der tidt en Rigsdalerseddell, eller nogle mindre Sedler blev kastet i Grams til Slagsmaal iblandt Drenge og til Morskab for Herrerne.

Der var mange, som lod Pengene gaa lige saa rask ud, som de kom ind, idet de troede, at de gode Tider skulde vedblive; men der var ogsaa nogle, som forstod at holde fast paa dem. En Gaardmand, Peter Nielsen i Faardrup, var en meget rig Mand og havde sammendynget en Masse Seddelpenge, som han anvendte til at kjøbe Sølvpenge for. De sagde, at han hos baade den og den havde givet indtil 15 Rigsdaler for en Specie. Han fik paa den Maade samlet sig en betydelig Del Sølvpenge, hvormange eller hvor han gemte dem, var der naturligvis ingen der fik at vide, end ikke hans allernærmeste. Som gammel Mand ejede og beboede han en Gaard paa Forlev Mark. Naar han undertiden var syg, gik Familien stærkt paa ham, at han skulde sige dem, hvor Pengene var; men han var aldrig til at bevæge dertil. Da han endelig kunde mærke, at nu var hans Tid omme, kaldte han sin Hustru ind for at sige hende det; men da var han saa ringe, at han kun kunde hviske: „Pæretræet“, og saa døde han. Saa snart han var vel begravet, gik de i Gang med at rydde alle Pæretræerne i Haven, i Haab om at finde Skatten; men alt var forgæves, og ingen har nogensinde senere hørt noget om, at den er funden.

En anden Mand, der ogsaa forstod, at Pengene var noget værd, var Peter Larsen paa Raabjerg, han var Svinerøgter paa Gjerdrup, og som saadan havde han det lidet ærefulde Hverv at rense Herskabets Latri-

ner; her opdagede han, at der jevnlig var Pengesedler iblandt; disse vaskede og tørrede han og samlede dem omhyggelig sammen, og da der var gaaet nogle Aar, købte han sit Hus af Herremanden, hovedsagelig for dennes egne Penge.

Smeden i Egeslevmagle var en meget gjerrig og stræbsom Mand, der havde sammenskrabet en Masse Seddelpenge; men da han i 1813 hørte, at hans Sedler faldt saa langt ned, saa Staten kun gav en Mark for hver Rigsdaler, blev han saa fortvivlet, at han bundtede dem sammen, bar dem ud i Smedien og brændte dem. Min Bedstefader, der var Nabo til Smeden, tog Sagen paa en anden Maade. Han sagde: „Har jeg noget, faar jeg da lidt, og lidet er bedre end intet“. Han havde ogsaa mange Sedler, men han stoppede dem i sin Tværsæk og bar dem ud paa Herredskontoret i Skelskør, og der fik han sin Mark for Rigsdaleren. Det viste sig imidlertid snart, da det store Prisfald paa alting kom, at den Mark alligevel havde nogen Værdi.

Krat Hans var en fattig Husmand, der med den Smule Korn han avlede paa sin magre 3 Tdr. Lands Lod, havde faaet opklækket sig en lille Husholdningsgris. Den skulde han nu have slagtet, og dertil skulde han bruge en Skæppe Salt, men den var meget dyr og vanskelig at faa fat paa. Han var Pundtærsker hos Gaardmand Jens Isaksen, og her fik han i Forskud paa sin Vinterløn en Tønde Korn, som han kørte til Skelskør og fik 60 Rigsdaler for, og han

fik ogsaa med stor Besvær opdrevet en Skp. Salt, men denne maatte han give 70 Rigsdaler for, saa det gav endda Underskud.

Aarene omkring ved 1812 var vistnok de mærkeligste i mange Henseender, for det var altid noget, der vedrørte disse, som blev mest omtalt. De store Napoleonskrige, som rasede i disse Aar, hørte jeg sjældent de Gamle omtale, derimod synes det, som de har levet i en stadig Frygt for Englænderne. Der var ogsaa jævnlig Indkvartering af Krigsfolk. Her paa Egnen imellem Næstved, Skelskør og Slagelse laa de sjællandske og fyenske Rytterregimenter indkvarteret. Den fattige Del af Befolkningen misundte Soldaterne; for de havde baade Brød, Klæder og Middagsmad næsten for intet. De engelske Krigsskibe var stadig omkring ved Sjælland, og fra disse foretoges der jævnlig smaa Strejftog ind i Landet, uden at Englænderne dog optraadte særlig fjendtligt. Blandt andet var de ogsaa en Dag kommet til Egeslevmagle, hvor de lejrede sig paa Gaden, her tog de en gammel Vogn, som stod udenfor Gaardmand Hans Albretsens Port og slog den i Stykker, hvorefter de kogte deres Mad ved den. Min Bedstefader tilligemed de andre Mænd i Byen maatte gaa paa Kystvagt ude paa Stignæs, bevæbnede med en lang Pigkjæp, det var vel, hvad vi i de sidste Aar har kaldt Sikringsstyrken.

Samtidig med Produktprisernes umaadelige Stigen steg Priserne paa Landejendomme ogsaa meget betydeligt. Men formodentlig paa Grund af, at de fleste

Bønder paa den Tid var Fæstere, blev dette ikke saa meget omtalt, det var hovedsagelig Herregaarde og Proprietærgaarde der handledes med. Som et enkelt Eksempel kan anføres, at Augustendal *) ved Slagelse 1811 blev solgt for 150,000 Rigsdaler og næste Aar kostede den 240,000 Rigsdaler.

---

*) En nedlagt Proprietærgaard, hvis Jorder nu høre under Charlottendal.

SMAASTYKKER.

Ved

L. F. la Cour.

EN HILSEN FRA INGEMANN.

det Brev, som Ingemann ^{10/1} 1837 sendte Grundtvig fra Sorø, skriver han *):
Jeg har sendt min „Holger Danske“ ind til Pressen, og jeg tænker, han om et Par Maaneder skal gjøre Dig sin Opvartning.

Paa dette Brev svarede Grundtvig ^{12/1} uden dog at nævne det Værk, som han altsaa kunde vente sig fra Ingemann, men dernæst ser det ud til, at Foraar og det meste af Sommeren maa være gaaet, uden at de to, der ellers stadig skrev til hinanden, vekslede Breve, idet Ingemann først „lod høre fra sig. Imidlertid var „Holger Danske“ udkommen, og i det Eksemplar, Ingemann sendte Grundtvig, og som er i vort Værge, skrev han følgende Linier, der, saavidt bekendt, ikke før har været trykte:

*) Se Grundtvig og Ingemann. Brevveksling 1821---59, udgivne af Svend Grundtvig, S. 192.

Til Grundtvig.

Her gjæster Dig en gammel ærlig Frænde;
 I Dig han kender glad sin Stammes Aand.
 Hvert Træk, Du af hans danske Æt kan kjende,
 Ledsager han med Tryk af Broderhaand.

B. S. Ingemann.

ET LILLE MINDE FRA 64. *)

Da jeg i December 1914 med min Familie flyttede ind i det kendte Sted i Rolighed i Sorø, der oprindeligt opførtes af daværende Pastor Zeuthen, for hvem det tjente som Bolig i 4 Aar, og senere beboedes af flere af Akademiets Lærere, saaledes Overlærer Kiellerup, bragte det mig til at sende Stiftsprovst Fr. Zeuthen, Søn af Husets første Beboer, en Hilsen, hvori jeg bl. a. skrev:

. . . [jeg har] gaaet og indlullet mig i tanker om, at der til dette sted knytter sig mange og forhaabentlig gode minder for Dem, og da jeg nu af erfaring ved, hvilken betydning minderne har, fik jeg lyst til at sende Dem disse linjer.

Som Svar herpaa modtog jeg faa Dage efter (26. 12. 1914) fra Stiftsprovst Zeuthen et Brev, hvori det bl. a. hedder:

*) Mulig vil man finde, at dette Stykkes Indhold kun uegentligt hører Sorø Amt til, men vi mener dog at kunne forsvare at optage det. Det kan da ogsaa i dette Aar, 1920, med de store Begivenheder for vort Land staa som et lille Minde om 1864, da vi mistede, hvad der i Aar -- i al Fald tildels -- er bleven genvundet.

. . . Deres venlige Hilsen, som jeg takker Dem for, bragte mig Deres Fader i Erindring. De er jo Søn af den la Cour, der var Forstander for Lyngby Landbrugsskole, og som i 1864 var Officer ved 3die Regiment og bl. a. den 18de April modigt og heldigt afslog et Angreb paa et af Brohovederne i Sundeved. Da Regimentet vendte tilbage fra Krigen, blev Deres Faders Kompagni en Nat indkvarteret i Korsør. Deres Fader fik Kvarter hos Præsten*), hos hvem en Ven af mig, afsk. Provst Leth**), havde været Huslærer. Leth stod i Krigen ved samme Regiment som Deres Fader. Han havde fra Menig tjent sig op til Løjtnant og var, da Als blev erobret 29. Juni, haardt saaret falden i Fjendens Haand og laa paa Augustenborg Lazareth. Deres Fader blev vist op paa cand. Leths Værelse, der endnu stod med Møbler og Bøger, som da denne forlod det for at drage i Felten. Da Deres Fader kom op paa Værelset, kom dets tidligere Beboer i hans Tanker, ligesom De ved at flytte ind i det Hus, Fader har bygget, mindes os, der engang har færdedes i det. Det er denne Følelse af, at Huset, Værelset, Stedet og Menneskene, som bor og færdes der, [hører sammen], som jeg mener, at De har taget i Arv efter Deres Fader. Denne satte sig straks ned og skrev til Leth og gav en Skildring af, hvorledes alt saa ud i Værelset, Bøgerne, Skrivebordet, paa hvilket der laa en Stump Lak o. s. v. Dette Brev med Minde om en tidligere fredelig Tilværelse maa have gjort et hyggeligt Indtryk paa Leth, der laa under de krigerske Omgivelser. Leth har senere læst Brevet for mig. Det var et udmærket Brev. Men jeg betragter Deres Brev fra Faders gamle Hus som et lignende Minde om forrige gode Tider. Jeg har forresten kun kort Tid haft mit Hjem i dette Hus, da Fader byggede det, kort før min Broder og jeg blev Studenter, efter

---

*) M. Wad (1816—1897).

***) C. F. Leth til Allerup-Davinde (1836—).

hvilken Tid vi kun kom hjem til det i Ferierne, og Fader kun beboede Huset i 4 Aar. Huset er bygget i Haven til den gamle Præstegaard, hvis Facade vendte ud til Hovedgaden, og hvis Have gik ud til Rolighed. Hvor Huset nu staar, stod tidligere et Lysthus omgivet af mægtige Lindetræer.

. . . . .

Dette Brev, der bragte mig en hidtil ukendt Oplysning, medførte, at jeg henvendte mig til afsk. Provst Leth, der ¹⁰, 1915 tilskrev mig, at det glædede ham, at han kunde imødekomme mit Ønske og sende det omtalte Brev, „som var mig til stor Glæde og Opmuntring“. Og han føjer til: „Uagtet dette Brev er mig et kært Minde . . . vil jeg dog skænke Dem det, mod at De sender mig en Afskrift deraf“. Dette gjorde jeg og beholdt altsaa med Tak Originalen, der lyder:

„Leth's Værelse“ hos Pastor Wad i
Korsør d. 4de Aug. 1864.

Om jeg end som sandt er mange Gange har havt til Hensigt at skrive Dem — eller, hvorfor dette fremmede kolde Ord, og jeg maa vel nok sige det — at skrive *Dig* til, saa har Ønsket derom dog aldrig været saa stærkt og levende hos mig som i denne Stund, da jeg, indkvarteret hos den venlige Præstefamilie her i Korsør, bliver viist op paa „Kandidat Leth's Værelse“. Indkvarteringen omflakkende Liv fører os mange Steder om, men jeg anede dog mindst, at jeg her skulde komme til at bo i Dine, i min Kammerats Værelse, — men vær vis paa, inderlig kjære Ven, Ingen, uden maaske dine Forældre og Søskende, kunde betræde dem med en paa een Gang ærbødigere og kjærligere Følelse end jeg, — ja jeg maatte staa stille og se mig om, se alle de mange Ting herinde,

Dine Bøger, det gamle Skolebord, Sofaen hvor Du saa ofte har hvilet, Komoden, Pibebrættet med alle de gamle Piber, Din Seng, Billederne paa Væggen, hvor jeg gjenkendte Dine Søstre, Basreliefferne, — kort sagt alt synes at fortælle mig om Dig, og om de Dage Du her har levet og om Din Gjerning her, skjøndt jeg jo aldrig har truffet Dig her, — men jeg forstod den dog, hele den forunderlige Hvisken, der udsladdres fra hver den mindste Ting herinde, der sikkert gemmer saa mangt et Minde for Dig, — ja jeg forstod dem og deres Savn og Længsel efter Dig, og det forekom mig næsten, som om en god Aand havde ført mig her hen, for i deres Tjeneste at sende Hilsner fra dem alle hver og en til deres kjære Herre og Husbonde, der endnu en liden Stund er hindret i at vende hjem til alle sine længselsfuldt ventende Smaaavæsnere heroppe —, thi det kommer mig næsten for, at der skjuler sig en liden Husalf i alt herinde i Dit Værelse. Men de bede mig ogsaa sige Dig, at vente de end efter Dig med Længsel, Du maa dog aldrig ængstes for dem, thi indtil din kjærlige Haand atter kan pleje og passe dem, har en anden liden fin Haand, — Gud veed hvilken — overtaget Dit Hverv, tager varligt og ømt paa hver især, vaager nøje og med Omhu paa at intet forandres, vifter Støvet tilside, lader frisk Luft strømme ind til dem og sysler om dem med en Kjærlighed til dem, hartad som var det Dig selv. Derfor jeg skal hilse Dig fra Din Reol med alle de lærde Bøger, der staa pænt opmarcherede „en linie“ undtagen paa den nederste Hylde, hvor der synes at have staaet et drabeligt Slagsmaal mellem Kvarter og Folianter og gamle Kataloger, fra Dit Skrivebord, hvor Du endnu finder, som da Du forlod det, „Mynsters efterladte Breve,“ Ingerslevs latinske (højest nødvendige) Ordbog, Ingemanns Levnetsbog, Din gamle Regnetavle med den store Revne, de forslidte Blikhjørner og de smukke Vidnesbyrd om Din Tegnekunst, Askeballen med det betydnings-

fulde C. L. paa Siden og i sit Indre trofast gjemmen-
de nogle gamle Kobberskillinger, et Øre af Din Mund-
thekop samt en gammel Cigarstump, — Blækhuset
med det grønne Satyrbillede og Dit Signet, (her kan
Du se det: *) Desuden skal jeg hilse fra
Tobakskassen, de tomme Tobakspunge, „Dag og Nat“,
„Vaar, Sommer, Høst og Vinter“, der jo alle have
Plads herinde, fra Ingemanns venlige Billede ved
Guldhornet, Morten Luthers aabne frejdige Billede
lige heroverfor, — Vennernes Klynge, — Sorø, Lau-
ra, Georgia og Theilmann **) her over Sofaen og
sluttelig en Hilsen fra „Yduns Gjenkomst fra Valhal“,
— hun komme ogsaa til Dig, min inderlig kjære Ven,
og til vor syge og betrængte Moder, vort elskede
Danmark.

Jo, jeg mærker nok, at jeg ikke i Aften er i en
saa livlig Stemning, at jeg kan sende Dig et saadant
opmuntrende Brev, som jeg dog helst vilde, men Du
tager dog tiltakke med min Villie; jeg følte mig saa-
danne hendragen til Dig ved at træde herind, at jeg
syntes absolut jeg maatte skrive.

Fra de prægtige Præstefolk og deres væne Datter-
lil tillige med de øvrige Børn her skulde jeg sikkert
hilse Dig, vidste de jeg skrev. De holde svært meget
af Dig; vi sadde før en Timestid hernede, og Sam-
talen drejede sig mest om Dig og Dine derhjemme i
Horne, — jeg maatte fortælle dem alt, hvad jeg vid-
ste fra først til sidst om Din Deltagen i Kampen der-
ovre, og hvad vi senere havde hørt fra Dig, — det
er underligt saa let man kommer til at holde af Folk,
naar man har fælles kjære Venner og fælles Sympa-
tier, man mærker det strax; — jeg kom her først Kl.

*) Brevskriveren har her anbragt en Klat rødt Lak, hvori
Aftryk af Leths Signet C. L.

**) Laura Leth gift med Pastor Rasmus Lauritz Balslev til
Paarup. Georgia Leth, senere gift med Valgmenigheds-
præst Jørgen Theilmann.

9 i Aftes, havde aldrig seet dem før, talte med dem til Kl. 10 og rejser imorgen tidlig Kl. 4 $\frac{1}{2}$, saa jeg næppe seer dem mere denne Gang, og dog synes jeg nu helt godt at kjende dem.

.....

Kjære Ven, der var jo saa meget, jeg kunde ønske at skrive til Dig om, men nu maa jeg slutte, — Gud give at Du maa have det nogenlunde godt, — Hurra for den Dag, da vi atter have Dig rask og frisk imellem os, det skal ingen raabe af fuldere Hjærte og Bryst end

Guds Fred.

Din nye Dusbroder
Jørgen la Cour.

AARSBERETNING.

Historisk Samfund har, siden sidste Beretning fremkom, afholdt to Møder. Det første holdtes tillige med en Generalforsamling den 29. September 1919 i Sorø i Afholdshotellets Sal med Foredrag af cand. mag. Gunnar Knudsen om Tilstande paa Sorø Skoles Gods i Christian IV's Tid. Det andet Møde var den 22. Aug. 1920 og formedes som en Køretur fra Slagelse over Landsgrav og Trælleborg til Store Bælts Kyst. Mange Vognejere fra Byen og Omegnen havde velvilligt stillet deres Køretøjer til Raadighed for Deltagerne i Udflugten. I Landsgrav saa man Hellig Anders' Kilde og hans Hvilehøj, hvor cand. mag. G. Knudsen fortalte om Hellig Anders og Korset (se yderligere derom G. Knudsens Afhandling i Aarvog for Historisk Samfund for Sorø Amt I, 1912). Hvor Tude Aa og Vaarby Aa løber sammen, standse Deltagerne ved Voldresterne af det gamle „Trælleborg“, som Museumsassistent Uldall foreviste og forklarede. Turen afsluttedes paa „Villadsens-minde“ med Kaffe og Generalforsamling.

I April 1920 foretoges skriftlig Afstemning gennem tilsendte Stemmesedler for at vælge 2 Medlemmer af

Bestyrelsen. Resultatet blev Genvalg for begge de afgaaende: L. Andersen, Flakkebjerg, og Gøtzsche, Herlufsholm.

Aarbogen for 1920 er ligesom de foregaaende delt i to Dele, hvoraf 1ste Hefte udsendtes i Juni, 2det Hefte ved Aarets Udgang. I dette sidste findes Lovene for Historisk Samfund for Sorø Amt, saaledes som de lyder nu, efter at de har modtaget nogle mindre Ændringer ved de to Generalforsamlinger i 1919 og 1920. Ved den sidste forøgedes Tallet paa Bestyrelsesmedlemmer med 2, og dertil valgtes Sognepræst P. Severinsen, Bringstrup, og cand. mag. G. Knudsen, København.

For Finansaaret 1920—21 er der bevilget Historisk Samfund et Statstilskud af 400 Kr.

Medlemsantallet var den 1. Januar 1920 676.

LOVE

FOR

HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT.

- § 1. Samfundets Formaal er at vække og styrke den historiske Sans og uddybe Forstaaelsen af Fortidens Minder i den store Befolkning inden for Amtets Grænser.
- § 2. Formaalet søges naaet ved at afholde offentlige Møder med historiske Foredrag rundt om i Amtet og ved at udgive en Aarbog — og om muligt mindre Skrifter —, der indeholder Skildringer vedrørende Amtet og dets Historie i jævn og letlæselig Form. Aarbogen tilsendes Medlemmerne.
- § 3. Medlem af Samfundet kan enhver blive ved at indmelde sig hos et af Bestyrelsens Medlemmer. Medlemsbidraget er mindst 3 Kr. om Aaret eller mindst 40 Kr. een Gang for alle.
- § 4. Samfundet ledes af en Bestyrelse paa 7 Medlemmer. De vælges ved almindelig Stemmemæghed for 2 Aar ad Gangen, saaledes at der aarlig afgaar skiftevis 3 og 4. Bestyrelsen vælger af sin Midte Formand, Sekretær og Kasserer.
- § 5. Aarbogen udsendes samtidig med Opkrævningen af Medlemsbidraget i Marts hvert Aar. Dens Udgivelse varetages af et Redaktionsudvalg paa 3 Medlemmer, som Bestyrelsen vælger.
- § 6. Regnskabsaaret er Kalenderaaret. Regnskabet revideres af 2 Revisorer, der vælges samtidig med Bestyrelsen.

§ 7. Generalforsamling holdes om muligt i Forbindelse med et Foredragsmøde. Den sammenkaldes gennem Meddelelse i Bladene med mindst 8 Dages Varsel.

Afgørelser paa Generalforsamlingen træffes ved almindelig Stemmeflerhed. Ændringer i Lovene skal dog for at være gyldige vedtages med mindst $\frac{2}{3}$ af de afgivne Stemmer. Den ordinære Generalforsamling maa ikke holdes 2 Aar i Træk paa samme Sted.

§ 8. Extraordinære Generalforsamlinger kan afholdes, naar Bestyrelsen eller mindst 15 Medlemmer ønsker det. I sidste Tilfælde skal Bestyrelsen indkalde den forlangte Generalforsamling senest 3 Uger efter Begæringens Modtagelse.

§ 9. Forslag til Behandling paa Generalforsamlingen maa i skriftlig Form forelægges for Bestyrelsen senest 3 Dage før Generalforsamlingens Afholdelse.

§ 10. Hvis Samfundet skulde opløses, skal dets Ejendele overgaa til et offentligt Arkiv eller Samling, saa vidt muligt inden for Amtets Grænser.

Denne Bestemmelse kan ikke senere forandres.

INDHOLD AF VIII. BIND.

	Side
Frederik Adolph Holstein, Greve af Holsteinborg. Af Smed Johannes Vedel, Høve	1
Seyer Mahling Beyer og hans Sognebeskrivelser. Ved Kommunalærer N. Nielsen, Hillerød	58
Høstskikke i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede. Af fhv. Grd. L. Christensen, Slagelse	80
Fra Snesev i Ringsted Herred. Af Redaktør J. V. Christensen, Ringsted	89
Fra Korsør Fortid. Ved Akademifuldm. cand. mag. L. F. la Cour	115
Anders Madsen. Af Højskolelærer Poul Bjerger, Askov.	139
Fra Folkemunde i Sorø Amt. Af fhv. Grd. L. Christensen, Slagelse	170
Smaastykker. Ved L. F. la Cour.	
En Hilsen fra Ingemann	177
Et lille Minde fra 64.	178
Aarsberetning. Ved Sekretæren	184
Love for Historisk Samfund for Sorø Amt	186
